

Mirovinske reforme u zemljama zapadnog Balkana iz europske perspektive

***Ovaj dokument je rezultat dvoipolgodšnjeg projekta koji su, uz potporu
Vlade Kraljevine Norveške, zajednički proveli LO Norveške i PERC,
uz sudjelovanje stručnjaka iz sindikata jugoistočne Europe***

SADRŽAJ

POGLAVLJE JEDAN:

Sustav starosne mirovine u Hrvatskoj	7
Sustav starosne mirovine u Crnoj Gori	11
Sustav starosne mirovine u Srbiji	18
Sustav starosne mirovine u Republici Makedoniji	24
Sustav starosne mirovine u Bosni i Hercegovini	29

POGLAVLJE DVA:

Usporedba između zemalja zapadnog Balkana, Europske Unije i Norveške	37
---	----

POGLAVLJE TRI:

Zaključci i kako dalje	55
------------------------------	----

Pravni i ekonomski stručnjaci iz sindikata JIE, koji su pridonijeli izradi ovoga finalnoga dokumenta:

Hrvatska:

- Jagoda Milidrag – Šmid
- Miroslav Brzica
- Sven Karas
- Goran Bakula

Crna Gora:

- Tatjana Vukosavović
- Stanica Dragaš

Srbija:

- Dr. Rajko Kosanović
- Dr. Sanja Paunović
- Zlata Zec
- Dragica Mišljenović

Makedonija:

- Ljiljana Jankulovska
- Dejan Gjorgjeski

Bosna i Hercegovina:

- Vedran Dedić
- Igor Ratković

Provedbu Projekta koordinirala je Enisa Salimović, koordinatorica ITUC-PERC-ova Ureda za jugoistočnu Europu u Sarajevu, u suradnji sa ITUC-PERC Bruxelles, LO Norveške i sindikatima JIE.

UVOD

Sustavi mirovinsko-invalidskog osiguranja zemalja zapadnog Balkana nalaze se, već duži niz godina, u krizi koja se ponajprije ogleda u problemima njihove financijske održivosti, kao i u osiguranju primjerenog iznosa mirovina.

Nepovoljna kretanja na tržištima rada tih zemalja (niska stopa zaposlenosti, visoka stopa nezaposlenosti), široko rasprostranjena neformalna ekonomija, veoma izražena financijska nedisciplina i drugo, nepovoljno su se odrazili na sustave mirovinsko-invalidskog osiguranja zemalja toga dijela Europe.

Za funkcioniranje prvog, dominantnog, stupa mirovinsko-invalidskog osiguranja zemalja zapadnog Balkana, zasnovanog na financiranju iz tekućih doprinosa (pay-as-you-go), od presudne je važnosti odnos između broja zaposlenih i broja umirovljenika. Međutim, taj odnos je krajnje nepovoljan, a u pojedinim zemljama broj zaposlenih i broj umirovljenika gotovo je izjednačen.

Za prevladavanje problema sustava mirovinskog i invalidskog osiguranja tih zemalja, prijeko su potrebne koordinirane aktivnosti svih društvenih subjekata, odnosno vlada, poslodavaca i sindikata. Pri tome, sindikalne organizacije, kao relevantni predstavnici zaposlenih, odnosno budućih korisnika prava po osnovi mirovinsko-invalidskog osiguranja, posebno su zainteresirane za cjelovite i efikasne reforme ovoga sustava. Osim aktivnosti sindikalnih organizacija, u svakoj od tih zemalja od posebne su važnosti zajedničke aktivnosti na razini regije, od kojih je jedna i implementacija ovoga Projekta. Na osnovi nacionalnih izvještaja o stanju u području mirovinsko-invalidskog osiguranja u zemljama regije, dogovoreni su konkretni zaključci i aktivnosti u idućem razdoblju.

Sustav starosne mirovine u Hrvatskoj

1. Socio-ekonomski uvjeti:

- Stopa zaposlenosti:
2005. godina = 55,0 posto; 2010. godina = 54,1 posto (Eurostat)
- Stopa ekonomskoga rasta:
2000. godina = 3,8 posto; 2005. godina = 4,3 posto; 2010. godina = 1,2 posto (Eurostat)
- Stopa inflacije:
2000. godina = 4,6 posto; 2005. godina = 3,3 posto; 2010. godina = 1,1 posto (Državni zavod za statistiku)
- Konsolidirana stopa duga (u % BDP):
2000. godina = 34,3 posto; 2005. godina = 38,2 posto; 2010. godina = 42,6 posto (Državni zavod za statistiku)
- Kamata plaćena na dugoročne kredite od 10 godina, uzete na tržištu kapitala: oko 8 posto
- Proračunski deficit (u %):
2000. godina = 3,4 posto; 2005. godina = 1,5 posto; 2010. godina = 4,5 posto (Državni zavod za statistiku)
- Stupanj ovisnosti o Svjetskoj banci, MMF i EU; Hrvatska je u procesu pristupanja EU; nema stand-by aranžmana sa MMF-om.

2. Postojeći sustav starosne mirovine:

- **Trenutna struktura sustava starosne mirovine.**
 - Mirovinski sustav u Hrvatskoj uspostavljen je na tri razine: 1. stup – državni mirovinski sustav, obvezno mirovinsko osiguranje na osnovi međugeneracijske solidarnosti (redovna uplata); 2. stup – obvezno mirovinsko osiguranje na osnovi individualne kapitalizirane štednje (financirano); 3. stup – dobrovoljno privatno mirovinsko osiguranje.

■ 1. stup: državni mirovinski sustav

- Korisnici: sve zaposlene osobe u privatnom i državnom sektoru, po-duzentici, samozaposleni, radnici u poljoprivredi.
- Ekonomski omjer potpore: 121 osiguranik na 100 umirovljenika.
- Tko upravlja sustavom: Vladino tijelo Hrvatskoga zavoda za mirovinsko osiguranje, ima 13 članova i čine ga predstavnici izvršne vlasti (4), Hrvatske udruge poslodavaca (3), sindikata (3) i umirovljenika (3). Državni mirovinski sustav je fiskaliziran, doprinosi se uplaćuju u državnu riznicu, a porezna uprava je zadužena za nadzor uplate doprinosa. Vlada određuje dobit i troškove proračuna, kojeg usvaja Hrvatski sabor.
- Uvjeti za starosnu mirovinu: 65 godina (muškarci) i 60 godina (žene) i 15 godina radnoga staža. Odlukom Ustavnog suda, žene će progresivnom stopom imati iste uvjete kao i muškarci do 2029. godine.
- Uvjeti za prijevremenu mirovinu: 60 godina starosti i 35 godina radnog staža (muškarci), a 55 godina starosti i 30 godina radnoga staža (žene). Mjesečna penalizacija za prijevremeno umirovljenje iznosi 0,34 do 0,15 posto (u ovisnosti o godinama radnoga staža). Odlukom Ustavnog suda, žene će imati iste uvjete za prijevremenu mirovinu kao i muškarci (progresivno, do 2029. godine).
- Progresivno umirovljenje: postoje li mogućnosti za kombiniranje djelomične mirovine i skraćenog radnog vremena? Ne, ali umirovljenici mogu (osim mirovine) raditi skraćeno radno vrijeme ili po ugovoru o djelu (nije u radnom odnosu).
- Kako se financiraju državne mirovine? Državne mirovine financiraju radnici iz svojih plaća, a doprinosi iznose 20 posto za starije radnike koji uplaćuju samo u 1. stup, odnosno 15 posto za one koji su osigurani u 1. i 2. stupu. Državni proračun snosi troškove mirovina na osnovi posebnih propisa (takozvane „povlaštene mirovine“) i mirovinske bonuse¹.
- Mirovine:
 - Prosječna bruto starosna mirovina: 323,63 eura (sa mirovinskim bonusom: 402,80 eura).
 - Minimalna mirovina: zakon propisuje minimalnu mirovinu po godini radnoga staža što iznosi 7,68 eura (za minimalno 15 godina radnoga staža ona iznosi 115,20 eura; za 40 godina radnoga

¹ Mirovinski bonusi (4 posto do 27 posto povećanje državnih mirovina) su uvedeni radi kompenziranja negativnih posljedica mirovinske reforme iz 1999. godine.

staža 307,20 eura). Pravo na najnižu mirovinu jamči se umirovljenicima čije su mirovine, izračunate na osnovi mirovinske formule (uključujući mirovinske bonuse), niže od minimalne mirovine. Sustav minimalne mirovine jedini je faktor raspodjele koji ide u prilog radnicima sa nižim plaćama.

- Maksimalna mirovina: 1.195 eura.
- Bruto i neto zamjenska stopa: Za radnika koji je primao prosječnu plaću tijekom radnoga staža, sa 40 godina radnoga staža, mirovina u odnosu na prosječnu bruto plaću iznosi 30,56 posto, a u odnosu na prosječnu neto plaću 43,7 posto. S mirovinskim bonusom koji prima osiguranik 1. stupa, zamjenske stope su veće: bruto zamjenska stopa za istoga radnika iznosi 38,8 posto, a neto zamjenska stopa 55,5 posto.
- Osnova za izračun: posljednja plaća ili prosječna plaća tijekom ukupnoga radnoga staža? Osnova za izračun je prosječna plaća tijekom ukupnoga radnoga staža.
- Uzimaju li se razdoblja neuplaćivanja doprinosa (npr. nezaposlenost, bolovanje, prekid radnoga staža) u obzir za izračun mirovine? Prekid radnoga staža i nezaposlenost se ne uzimaju u obzir za izračun mirovina. Bolovanje i rodiljni dopust se uzimaju (doprinosi se uplaćuju), jer bolovanje ne prekida radni odnos.
- Usklađivanje mirovina (indeksacija cijena ili usklađivanje sa plaćama)? Usklađivanje mirovina prema tzv. „švicarskoj formuli“: 50 posto plaće, 50 posto potrošačke košarice. Trenutno usklađivanje mirovina je obustavljeno zakonom (za 2010. i 2011. godinu) zbog krize i „štednje“.
- Ograničenja na primanje mirovine paralelno sa plaćom: ako umirovljenik odluči zasnovati radni odnos, mirovina se zamrzava. Skraćeno radno vrijeme prema ugovoru o djelu može se kombinirati sa mirovinom.
- Oporezivanje mirovina: mirovine veće od 434 eura su oporezive.
- Uplata socijalnog osiguranja na mirovine: umirovljenici čije su mirovine veće od 720 eura plaćaju doprinos za zdravstveno osiguranje u iznosu 3 posto.

■ 2. stup: obvezno privatno mirovinsko osiguranje

Mirovinski sustav u Hrvatskoj ne poznaje kategoriju takozvanih profesionalnih mirovina. Obvezno privatno mirovinsko osiguranje uvedeno je 2002. godine na osnovi individualne kapitalizirane štednje za sve radnike

mlađe od 40 godina u to vrijeme. Ti radnici plaćaju 5 posto doprinosa na osobni račun u odabranom mirovinskom fondu (2009. godine, ti fondovi su imali 1,5 milijuna članova). Iznosi koji se isplaćuju na osnovi investiranja ovisit će o iznosu uplaćenih doprinosa, razdoblju kapitalizacije i prikupljenih sredstava. Svakom članu mirovinskog fonda jamči se dobit mirovinskog fonda u iznosu referentne dobiti, koju određuje Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga, umanjene za 6 postotnih bodova.

■ **3. stup: dobrovoljno privatno mirovinsko osiguranje**

Sličnost s profesionalnim mirovinama u mirovinskom sustavu Hrvatske je u 3. stupu dobrovoljnog osiguranja u zatvorenim fondovima na razini kompanija, što je regulirano kolektivnim ugovorima, te državnim poticajima za osigurane radnike. Samo manji broj radnika su članovi tih dobrovoljnih privatnih fondova.

3. Prijedlozi reforme podneseni Vladi ili koje je Vlada usvojila

Tijekom 2010. godine, sindikati su uspjeli ublažiti neke od mjera koje je predložila Vlada: ujednačavanje uvjeta za umirovljenje za muškarce i žene bit će završeno za 20 godina (Vlada je predložila 10 godina); trajno smanjenje mirovina (takozvana penalizacija) zbog ranijeg odlaska u mirovinu ovisi o godinama radnoga staža (npr., smanjenje za radnika sa 40 godina radnoga staža iznosi 0,15 posto mjesečno za prijevremeno umirovljenje ili 1,8 posto na godišnjoj razini za prijevremeno umirovljenje, a za radnika sa 35 godina radnoga staža 0,34 posto mjesečno ili 4,08 posto na godišnjoj razini za prijevremeno umirovljenje). Vlada je predložila istu penalizaciju (0,34 posto mjesečno, odnosno 4,08 posto godišnje), bez obzira na godine radnoga staža. Postignut je sporazum prema kojemu predstavnici sindikata sudjeluju u radu Vladinih radnih skupina koje pripremaju izmjene i dopune, te kreiraju mirovinski sustav u Hrvatskoj.

4. Reakcije/pozicije sindikata na ove prijedloge/odluke o reformi

Predstavnici konfederacija sindikata uključeni su u rad Vladinih radnih skupina; dogovoreno je da se provede široka stručna i javna rasprava o svim aspektima mirovinskog sustava u Hrvatskoj. Pitanje mirovinske reforme je obuhvaćeno, na prijedlog sindikata, kao prioritetno pitanje iz Programa za dostojanstven rad, dogovorenog između MOR-a i Republike Hrvatske, o kojem bi se trebalo razgovarati na trilateralnoj osnovi. Pozicije konfederacija sindikata su zajednički dogovorene, te će sindikati zajednički djelovati. Teškoće se očekuju u vezi s takozvanim „povlaštenim mirovinama“. Pozicija sindikata je

jasna: svi bi trebali biti obuhvaćeni općim propisima, a Vlada treba odlučiti koja će skupina primati bonuse iz državnog proračuna. Taj problem je naročito vezan za mirovine „političkih elita“: oni također uživaju i privilegirane uvjete za stjecanje mirovina, a mirovine su uvelike iznad prosječnih mirovina. Čini se kako ne postoji stvarna politička volja da se to promijeni: stoga će biti potrebne jake sindikalne akcije.

Sustav starosne mirovine u Crnoj Gori

1. Socio-ekonomski uvjeti:

- Stopa zaposlenosti: 2000. godina = 54,9 posto; 2005. godina = 41 posto; 2010. godina = 48,1 posto
- Stopa ekonomskog rasta: 2000. godina = 3,1 posto; 2005. godina = 4,2 posto; 2010. godina = 2,5 posto
- Stopa inflacije: 2000. godina = 24,8 posto; 2005. godina = 1,8 posto; 2010. godina = 0,7 posto
- Stopa konsolidiranog duga (u % BDP): 2005. godina = 42,7 posto; 2010. posto = 42,0 posto
- Proračunski deficit: 2005. godina = 1,92 posto; 2010. godina = 4,51 posto

2. Postojeći sustav starosne mirovine:

■ Trenutna struktura sustava starosne mirovine

Sustav mirovinskog i invalidskog osiguranja je u Crnoj Gori organiziran u skladu sa Zakonom o penzionom i invalidskom osiguranju koji je stupio na snagu 1. siječnja 2004. godine. Taj je zakon reformirao sustav redovnog plaćanja doprinosa za mirovinsko i invalidsko osiguranje, te je uspostavio pravni okvir za sveobuhvatnu reformu sustava mirovinskog i invalidskog osiguranja. Taj zakon je propisao da sustav mirovinskog i invalidskog osiguranja obuhvaća:

- obvezno mirovinsko i invalidsko osiguranje na osnovi redovnih uplata (1. stup)

- obvezno mirovinsko i invalidsko osiguranje na osnovi individualne kapitalizirane štednje (2. stup)
- dobrovoljno mirovinsko osiguranje na osnovi individualne kapitalizirane štednje (3. stup).

Ovo je stvorilo pravnu mogućnost za uvođenje višeslojnog mirovinskog sustava zasnovanog na tri stupa. Dok je 1. stup mirovinskog sustava u potpunosti propisan Zakonom o penzionom i invalidskom osiguranju, druga dva mirovinska stupa propisana su drugim zakonima.

Dobrovoljno mirovinsko osiguranje (3.stup) propisano je Zakonom o dobrovoljnim penzionim fondovima. Taj zakon propisuje uvjete za formiranje mirovinskih fondova i organizaciju tih fondova, kao i njihovo poslovanje. Podzakonski akti potrebni za provedbu toga zakona su također usvojeni. Prva tri fonda dobrovoljnog mirovinskog osiguranja kojim upravljaju privatne kompanije već su formirana.

Još uvijek nije sigurno kad će biti usvojen Zakon o obaveznom penzionom osiguranju (2. stup), te kada će taj dio mirovinskog osiguranja stupiti na snagu. Niz uvjeta mora biti ispunjen prije nego što se to dogodi: najvažniji su ekonomski uvjeti i rješenje za tranziciju troškova, što znači iznose potrebne za podmirivanje obveza koje proizilaze iz 1. stupa, budući da će dio doprinosa uplaćenih u 1.stup biti korišten za obvezno mirovinsko osiguranje zasnovano na individualnoj kapitaliziranoj štednji onih koji su također osigurani u 2. stupu.

Dana 22. prosinca 2010. godine, Skupština Crne Gore usvojila je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o penzionom i invalidskom osiguranju, koji je stupio na snagu 6.siječnja 2011. godine. Usvajanjem toga zakona, Crna Gora je nastavila sa reformama sustava mirovinskog i invalidskog osiguranja, koje su počele 2004. godine.

■ 1. stup: državne starosne mirovine

1. stup mirovinskog sustava zasniva se na principu međugeneracijske solidarnosti i avansnih uplata izračunatih na osnovi propisane formule.

- Korisnici: sve zaposlene osobe u privatnom i državnom sektoru, samozaposleni, radnici u poljoprivredi.

Zakon o penzionom i invalidskom osiguranju zasniva se na principu da osiguranik može biti osiguran samo po jednoj osnovi (princip izbjegavanja dvostrukog osiguranja). Ako osoba ispunjava uvjete za osiguranje po više od jedne osnove, osiguranje se određuje tako što osiguranje iz prethodnog stavka isključuje osiguranje iz narednih

stavkova. Na taj način zakon određuje prioritete za osnove osiguranja u propisanom redosljedu: 1/ zaposlenje; 2/ nezavisna djelatnost; 3/ poljoprivredna djelatnost.

To znači da ovisna djelatnost, kao osnova za osiguranje, isključuje osiguranje na osnovi nezavisne djelatnosti ili poljoprivredne djelatnosti, a nezavisna djelatnost isključuje mogućnost osiguranja na osnovi poljoprivredne djelatnosti.

- Vrste mirovina: broj korisnika starosne mirovine iznosi 45 posto ukupnog broja mirovina koje se isplaćuju iz fonda; invalidske i obiteljske mirovine iznose 27,5 posto.
- Stopa ekonomske podrške: 1,7 osiguranika na jednoga umirovljenika. Taj omjer je nešto bolji od onoga prije usvajanja zakona, 1. siječnja 2004. godine, ali je i dalje nedovoljan. Kako bi se osigurala održivost postojećeg mirovinskog osiguranja, stopa zaposlenosti bi se trebala povećati na 62,7 posto (uz uvjet stabilnoga broja umirovljenika).
- Tko upravlja sustavom? Sustavom upravlja tripartitni odbor od sedam članova: jedan predstavnik najreprezentativnijeg sindikata, jedan predstavnik udruženja poslodavaca, jedan udruženja umirovljenika, a četiri člana imenuju državna tijela, koji zastupaju mirovinsko i invalidsko osiguranje.
- Uvjeti za starosnu mirovinu: prema novom Zakonu o penzionom i invalidskom osiguranju iz 2010. godine (alternativni) uvjeti za starosnu mirovinu su sljedeći:
 - 67 godina starosti i najmanje 15 godina mirovinskog staža (povećanje starosne granice treba uvesti postupno do 2025. godine za muškarce, a do 2041. godine za žene);
 - 40 godina mirovinskoga staža, bez obzira na godine starosti;
 - 30 godina mirovinskoga staža osiguranja, od čega najmanje 20 godina efektivnoga radnoga staža u rudnicima gdje se mirovinski staž računa sa uvećanim trajanjem.

Posljednja reforma mirovinskoga sustava (prosina 2010. godine) izjednačila je starosne uvjete za umirovljenje za muškarce i žene. Tranzicijsko razdoblje koje je počelo 1. siječnja 2004. godine nakon usvajanja Zakona o penzionom i invalidskom osiguranju 2003. godine, pomaknuto je do 31. prosinca 2024. godine (za muškarce) i 31. prosinca 2040. godine (za žene). Tijekom toga razdoblja, ranije i povoljnije starosno umirovljenje ostaje na snazi, ali će se starosna granica postupno povećavati (65 godina starosti za muškarce i 60 godina za žene do 2013. godine).

- Uvjeti za prijevremeno umirovljenje: prijevremeno umirovljenje je moguće sa 62 godine života i 15 godina mirovinskoga staža (i za muškarce i za žene). U slučaju prijevremenog umirovljenja, mirovina se umanjuje za 0,35 posto mjesečno prijevremenog umirovljenja.

- **Kako se financiraju državne mirovine?**

Mirovine u Crnoj Gori financiraju zaposleni (15 posto bruto plaće) i poslodavci (5,5 posto bruto plaće) uplatom socijalnih doprinosa u državni proračun. U 2010. godini, 60 posto troškova za neto mirovine (10,94 posto BDP-a) bili su pokriveni iz socijalnih davanja i 40 posto iz državnog proračuna. U 2003.godini, te su brojke iznosile 80,5 posto (socijalni doprinosi) i 19,5 posto (državni proračun). Socijalni doprinosi se plaćaju iz prihoda do najvišeg iznosa (43.000 eura u 2011. godini).

- Mirovine:

- Prosječna starosna mirovina u 2011. godini: 324 eura (318,07 eura u 2010. godini)
- Prosječna mirovina u 2010. godini: 268,51 eura

Promjene kod prosječnih mirovina u Crnoj Gori (u eurima)

	Starosna mirovina	Invalidska mirovina	Obiteljska mirovina	Prosječna mirovina	Prosječni neto prihod od rada
2001.	110,32	84,07	82,46	92,82	107,88
2005.	154,92	115,27	102,06	123,91	213,14
2010.	318,07	239,69	212,88	268,51	479

- Razina minimalne mirovine: nominalni iznos 97,86 eura (u 2011. godini). Mirovina izračunata na osnovi uobičajene formule: osobni koeficijent (zajamčeni minimum 0,5) x mirovinski staž (u godinama) x vrijednost jednog osobnog boda (6,39674 eura) ², dok osobni koeficijent predstavlja odnos osobno zarađenog prihoda i prosječne zarade u zemlji.
- Ako je mirovina izračunata na osnovi uobičajene formule manja od minimalne mirovine, isplaćuje se minimalna mirovina.
- Razina maksimalne mirovine: maksimalna mirovina iznosi 1.023 eura (2011. godina). Taj iznos se izračunava: ograničeni osobni

² Vrijednost osobnog boda se fiksira 1. siječnja svake godine na osnovi promjena troškova potrošačke košarice i povećanja plaća u prethodnoj godini.

koeficijent (maksimalno 4) x 40 godina mirovinskoga staža x vrijednost osobnog boda (6,39674 eura).

- Zamjenska stopa: u drugoj polovini 2010. godine neto zamjenska stopa starosne mirovine, mjerene uspoređivanjem prosječne starosne mirovine i prosječnog neto prihoda (zapravo, odnos neto pogodnosti) iznosio je 66,41 posto.

Neto zamjenska stopa prosječne mirovine iznosila je 56 posto u 2010. godini.

- Osnova za izračun: u 2004. godini (početak tranzicijskog razdoblja), osobni koeficijent (odnosno, broj koji predstavlja odnos osobne i prosječne zarade u državi) izračunavao se na osnovi 12 najboljih uzastopnih godina; nakon toga, broj godina koje se uzimaju u obzir za izračun osobnog koeficijenta penja se za 2 po godini; do 2019. godine osobni koeficijent (a time i starosna mirovina) bit će izračunat na osnovi zarađene dobiti tijekom cijeloga radnoga staža.
- Razdoblja neuplaćivanja:
Osiguranice će dobiti šest mjeseci osiguranja za svako dijete u slučaju majčinstva.
- Usklađivanje mirovina:
Od 1. siječnja 2011. godine, vrijednost osobnog boda za izračun mirovina iznosi 6,47350 eura. Taj iznos ostaje na snazi tijekom 2011. godine. Dana 1. siječnja 2012. godine, ta će se vrijednost uskladiti na osnovi promjena troškova potrošačke košarice (u iznosu 75 posto) i prosječne plaće u Crnoj Gori (u iznosu 25 posto). Do 2010. godine, mirovine su usklađivane dva puta godišnje na osnovi neznatno drukčije formule: 50 posto rasta prosječne plaće i 50 posto rasta troškova potrošačke košarice. Od 2011. godine, mirovine se usklađuju jedanput godišnje.
- Ograničenja na primanje plaće paralelno sa mirovinom:
Zaposleni umirovljenik nema status osigurane osobe u obveznom mirovinskom i invalidskom osiguranju; ali poslodavac plaća doprinose za to osiguranje za umirovljenike koji rade, na osnovi njihove plaće. Nakon godine dana rada u tim uvjetima, to plaćanje doprinosa rezultira revalorizacijom mirovine.
- Socijalni doprinosi plaćeni iz mirovina:
U 2009. godini, prosječni troškovi zdravstvene njege za umirovljenika su iznosili 441 euro godišnje. Iz prosječne bruto mirovine u 2009. godini (jednako 100 posto), 9,78 posto je otišlo na doprinose za zdravstvenu njegu i 90,22 posto za mirovine.

■ 2. stup: obvezno mirovinsko osiguranje na osnovi individualne kapitalizirane štednje

Ovaj dio reformskog zakona iz 2003. godine još uvijek nije na snazi zbog razloga objašnjenih u točki 1, poglavlja 2.

Osnovni principi mirovinskog i invalidskog osiguranja 2. stupa bi predviđao:

- u ovom osiguranju, svaka osigurana osoba će imati osobni štedni račun sa privatnim mirovinskim fondom na koji se uplaćuju doprinosi. Ta sredstva će se ulagati, a profit će se dodati sredstvima na osobnom računu osigurane osobe;
- ovaj sustav će se zasnivati na individualnoj kapitaliziranoj štednji, a funkcionirat će kao definirani sustav plaćanja doprinosa;
- za razliku od 1.stupa sustava zasnovanog na međugeneracijskoj solidarnosti, sustav 2. stupa će funkcionirati na tržišnim principima. Dok 1.stup ima državno - pravno značenje, 2. stup će imati privatno - pravno značenje sa privatno - pravnim osobama koje upravljaju sustavom;
- ovaj sustav će također biti transparentan, što znači da osigurana osoba može vidjeti u svakom trenutku iznos na osobnom štednom računu (nešto što nije slučaj sa mirovinskim fondom 1. stupa);
- u slučaju smrti člana obveznog fonda, ukupan iznos kapitalizirane štednje može naslijediti pravni sljednik.

Isti princip se odnosi na dobrovoljne mirovinske fondove 3. stupa.

■ 3. stup: dobrovoljno mirovinsko osiguranje zasnovano na individualnoj kapitaliziranoj štednji

Skupština je usvojila Zakon o dobrovoljnim penzionim fondovima 12. prosinca 2006. godine. Prvu kompaniju za upravljanje dobrovoljnim mirovinskim fondovima, „Atlas Penzija AD Podgorica“, osnovali su Atlas grupa, Savez sindikata Crne Gore i Unija poslodavaca Crne Gore, a licenciju je dobila 18.ožujka 2008.godine. Ta kompanija upravlja jednim od dobrovoljnih fondova, „Penzija Plus“. Tri kompanije su dobile licencije za upravljanje mirovinskim fondovima, a dva fonda funkcioniraju u Crnoj Gori. Sve fizičke osobe mogu se pridružiti tim fondovima bez obzira na godine starosti ili radni staž. Politike investiranja fondova su prilično konzervativne. Novac se može podići s računa kada član dostigne 50 godina života. To se može učiniti na dva načina: 30 posto sredstava može se isplatiti u gotovini, dok se preostali dio isplaćuje u

mjesečnim ili periodičnim anuitetima tijekom razdoblja od najviše tri godine, ili se sredstva mogu prenijeti na „kompaniju registriranu za osiguranje isplata mirovina“.

3. Prijedlozi reforme podneseni Vladi ili koje je Vlada usvojila

Usvajanju (2010. godine) Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o penzionom i invalidskom osiguranju prethodila je analiza postojećih rješenja i trendova kako u mirovinskom sustavu Crne Gore tako i zemljama u okruženju i EU članicama. Glavne novine zakona iz 2010. godine su sljedeće:

- Izjednačavanje uvjeta za starosnu mirovinu za muškarce i žene;
- Povećanje starosne granice za starosnu mirovinu na 67 godina do 2025. godine (za muškarce) i do 2041. godine (za žene);
- Usvajanje odredbe da osoba sa 40 godina mirovinskoga staža ima pravo na starosnu mirovinu bez obzira na godine starosti (muškarcima je ranije trebalo 40 godina mirovinskog osiguranja, a ženama 35 godina, te 55 godina starosti za sve);
- Uvođenje mogućnosti prijevremene mirovine sa 62 godine starosti i 15 godina mirovinskog staža. Ipak, mirovine se umanjuju za 0,35 posto mjesečno prijevremenog umirovljenja;
- Mogućnost smanjenja godina starosti na manje od 55 godina za radna mjesta gdje se mirovinski staž računa u uvećanom trajanju;
- Promjena sustava indeksacije u Crnoj Gori: u budućnosti, mirovine će se usuglašavati jedanput godišnje početkom godine na osnovi 75 posto rasta ili pada troškova potrošačke košarice i 25 posto rasta ili pada plaća u prethodnoj godini;
- Osobe koje rade i uplaćuju duže od 40 godina koristit će pogodnosti veće valorizacije mirovina;
- Osiguranicama se priznaje poseban mirovinski staž od šest mjeseci za svako novorođeno dijete: prema zakonu iz 2003. godine, žene nisu imale pravo na pogodnosti na osnovi majčinstva.

Zbog činjenice da tranzicijsko razdoblje zakona iz 2003. godine završava 2013. godine, postupno povećanje starosne granice za umirovljenje počinje 2014. godine.

4. Reakcije/pozicije sindikata na ove prijedloge/odluke o reformi

Ministar financija izradio je nacrt Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o penzionom i invalidskom osiguranju, bez transparentnosti u procesu i

bez prethodnoga socijalnoga dijaloga. Nacrt je bio veoma nefleksibilan. Konfederacija sindikata, suočena sa takvom situacijom, organizirala je niz javnih rasprava i okruglih stolova pokušavajući spriječiti usvajanje zakona u izvornom tekstu. Konfederacija je također prijetila organiziranjem javnih prosvjeda ako ne dođe do fundamentalnih promjena u tekstu nacрта. Nakon tih reakcija, novi prijedlog je stavljen na stol i usvojen u Skupštini u prosincu 2010. godine.

U tom novom zakonu, podržano je nekoliko ključnih pitanja koja su branili sindikati: npr., 15 godina mirovinskoga staža kao uvjet za starosnu mirovinu (početni prijedlog je bio da se ova granica odredi na 25 godina); usvajanje modificirane „švicarske formule“ za indeksaciju mirovina (početni prijedlog bio je da se indeksacija vrši samo na osnovi promjene troškova potrošačke košarice) i uvođenje posebnog mirovinskog doprinosa za žene koje su rodile djecu.

Sindikati inzistiraju na mjerama ekonomskog oporavka i boljeg prikupljanja socijalnih doprinosa (provedbom poticaja i smanjenjem neregistriranog rada, usklađivanjem socijalnih davanja sa isplaćenim plaćama umjesto plaćanja doprinosa na minimalne plaće, te uvođenjem sankcija za slučajeve neplaćanja socijalnih doprinosa).

Sustav starosne mirovine u Srbiji

1. Socio-ekonomski uvjeti:

- Stopa zaposlenosti: 2005. godina = 51,0 posto; 2010. godina = 47,1 posto
- Stopa ekonomskog rasta: 2005. godina = 5,6 posto; 2010. godina = 1,7 posto
- Stopa inflacije: 2005. godina = 17,7 posto; 2010. godina = 10,3 posto
- Javni dug: 2000. godina = 169,3 posto; 2005. godina = 52,2 posto; 2010. godina = 42,9 posto
- Proračunski deficit: 2010. godina = 4,0 posto
- Stupanj ovisnosti o Svjetskoj banci, MMF-u i EU: Srbija je dogovorila stand-by aranžman sa MMF-om (u studenome 2009. godine kredit je iznosio 2.9 milijardi eura).

2. Postojeći sustav starosne mirovine:

■ Trenutna struktura sustava starosne mirovine

Mirovinski sustav u Srbiji formiran je na dvije razine: 1. stup – državni mirovinski sustav, obvezno mirovinsko i invalidsko osiguranje na osnovi međugeneracijske solidarnosti (redovna uplata); 3. stup – dobrovoljno privatno mirovinsko osiguranje (privatni mirovinski fondovi). U Srbiji ne postoji profesionalno mirovinsko osiguranje (2. stup).

■ 1. stup: državni mirovinski sustav

- Korisnici: svi zaposleni u privatnom i državnom sektoru, samozaposleni i radnici u poljoprivredi.
- Državni mirovinski sustav osigurava tri osnovna rizika: starost, invalidnost i smrt.

Tabela 1: Broj umirovljenika po kategoriji osiguranika i vrsta osiguranja - prosinac 2010. godina

Umirovljenici	Ukupno	Zaposleni	Samozaposleni	Radnici u poljoprivredi
Ukupno	1 626 581	1 345 733	58 368	222 480
Starosna mirovina	919 711	708 934	26 711	184 066
Invalidska mirovina	352 961	322 934	16 805	13 222
Obiteljska mirovina	353 909	313 865	14 852	25 192

- Stopa ekonomskog rasta: 1,4 osiguranika na jednog umirovljenika. Niska stopa omjera podrške uzrokovana je niskom stopom službenih podataka broja zaposlenih i visokim udjelom sive ekonomije: procjenjuje se da više od 700000 ljudi radi u neformalnoj ekonomiji u Srbiji.
- Uvjeti za stjecanje starosne mirovine: do 2010. godine, osiguranici u Srbiji su mogli steći starosnu mirovinu na osnovi sljedećih kriterija:
 - 65 godina starosti (muškarci) i 60 (žene) i najmanje 15 godina mirovinskog osiguranja.
 - 40 godina (muškarci) i 35 (odnosno 38, postupno do 2023. godine) (žene) mirovinskog osiguranja i najmanje 53 godine života.
 - 45 godina mirovinskog osiguranja.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o penzionom i invalidskom osiguranju, donesen 2010. godine, povećao je starosnu granicu za oba spola sa

53 na 58 godina života; broj godina mirovinskog osiguranja za žene je povećan sa 35 na 38 godina. Ta će se povećanja provoditi postupno. Povećanje starosne granice počinje 2011. godine za muškarce, a 2013. godine za žene.

Tabela 2: Alternativni uvjeti za stjecanje starosne mirovine u Srbiji

	MUŠKARCI			ŽENE		
	Godina umirovljenja	Dob	Minimalne godine osiguranja	Godina umirovljenja	Dob	Minimalne godine osiguranja
Prvi uvjet	2011.	65 g	15	2011.	60	15
Drugi uvjet	2011.	53g 4m	40	2011.	53g	35g
	2012.	53g 8m	40	2012.	53g	35g
	2013.	54g	40	2013.	53g 4m	35g 4m
	2014.	54g 4m	40	2014.	53g 8m	35g 8m
	2015.	54g 8m	40	2015.	54g	36g
	2016.	55g	40	2016.	54g 6m	36g 4m
	2017.	55g 4m	40	2017.	55g	36g 8m
	2018.	55g 8m	40	2018.	55g 6m	37g
	2019.	56g	40	2019.	56g	37g 4m
	2020.	56g 6m	40	2020.	56g 6m	37g 8m
	2021.	57g	40	2021.	57g	38g
	2022.	57g 6m	40	2022.	57g 6m	38g
	2023.	58g	40	2023.	58g	38g
Treći uvjet	45 godina mirovinskog osiguranja					

● **Kako se financiraju državne mirovine?**

Državne mirovine se financiraju iz uplaćenih socijalnih doprinosa (22 posto od bruto plaće: 11 posto od zaposlenih i 11 posto od poslodavca) i sredstava iz državnog proračuna (gotovo 50 posto ukupnih troškova Fonda mirovinskog i invalidskog osiguranja financira se iz državnog proračuna). Mirovinski sustav u Srbiji ima problem sa niskom stopom discipline uplata doprinosa: socijalni doprinosi se često ne uplaćuju na ime mirovina, a kada su uplaćuju, često se upla-

čuje doprinos na minimalnu plaću (160 eura neto/mjesečno) umjesto na stvarnu plaću.

- **Mirovina:**

- Prosječna mirovina u Srbiji za zaposlene iznosi 22.205 dinara (222 eura) u 2010. godini; u srpnju 2011. godine, mirovina je iznosila 23.435 dinara (234 eura).
- Prosječna starosna mirovina za zaposlene je iznosila 25.224 dinara (252 eura) tijekom 2009. godine; u srpnju 2011. godine ta je mirovina iznosila 26.963 dinara (270 eura).
- Minimalna mirovina za radnike iznosila je 115 eura tijekom 2010. godine.
- Zamjenska stopa u Srbiji predstavlja omjer prosječne mirovine u odnosu na prosječnu plaću: za zaposlene, neto zamjenska stopa prosječne mirovine iznosila je 56,1 posto u 2010. godini; u srpnju 2011. godine bila je 59,9 posto. Bruto zamjenska stopa iznosila je 40,4 posto u 2010. godini, a 43,3 posto u srpnju 2011. godine. Ako pogledamo zamjensku stopu prosječne starosne mirovine u Srbiji, vidjet ćemo da je bruto zamjenska stopa u 2009. godini iznosila 49,3 posto, a neto zamjenska stopa 68,6 posto. U srpnju 2011. godini, ove stope iznosile su 49,8 posto, odnosno 68,9 posto.

Tabela 3: Iznosi prosječne plaće i prosječne mirovine u Srbiji u prosincu 2008., 2009. i 2010. godine, te u srpnju 2011. godine (u dinarima)

Godina	Prosječna bruto plaća	Prosječna neto plaća (bez poreza i doprinosa)	Prosječna penzija					
			Zaposleni		Samozaposleni		Radnici u poljoprivredi	
			Dinari	% (4:3)	Dinari	% (6:3)	Dinari	% (8:3)
2008.	53.876	38.686	21.713	56,1	21.248	54,9	8.126	21,0
2009.	51.115	36.789	21.726	59,1	21.291	57,8	8.148	22,2
2010.	54.948	39.580	22.205	56,1	21.736	54,9	8.344	21,2
2011.	54.164	39.127	23.435	59,89	22.944	58,64	9.235	23,6

- **Osnova za izračun:**

Iznos mirovine određuje se na osnovi sustava osobnih bodova. Ti bodovi ovise o godinama mirovinskog osiguranja (uplata doprinosa) i plaće radnika tijekom ukupnoga radnoga staža.

- **Usklađivanje mirovina:**

U skladu sa Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o penzionom i invalidskom osiguranju iz 2010. godine, mirovine su indeksirane:

- Dana 1. travnja svake godine, u skladu sa promjenama potrošačkih cijena u prethodnih šest mjeseci; izuzetno, ako se BDP poveća više od 4 posto u prethodnoj kalendarskoj godini, mirovine će biti indeksirane 1. travnja u postotku koji odgovara iznosu povećanja ili smanjenja potrošačkih cijena u prethodnih šest mjeseci i razlike između stvarne stope rasta BDP-a u prethodnoj godini i stope od 4 posto;
- Dana 1. listopada svake godine, u skladu sa promjenama potrošačkih cijena tijekom proteklih šest mjeseci;
- Izuzetno, dana 1. travnja 2011. godine, u skladu s promjenama potrošačkih cijena u prethodna tri mjeseca, a na dan 1. listopada 2011. godine i 1. travnja 2012. godine, u skladu sa postotkom koji odgovara iznosu povećanja ili smanjenja potrošačkih cijena tijekom prethodnih šest mjeseci i polovine stvarne stope rasta BDP-a u prethodnoj kalendarskoj godini, u slučaju da je rast pozitivan.
- Porezni režim mirovina: mirovine nisu oporezive u Srbiji.
- Socijalni doprinosi koji se plaćaju iz mirovina: nema.
- Upravljanje sustavom MIO: Upravni i Nadzorni odbor na tripartitnoj osnovi (reprezentativni sindikati, Unija poslodavaca Srbije i Vlada), ali ne i na ravnopravnoj osnovi jer su Vladini predstavnici u većini.

- **2. stup: profesionalne mirovine**

U Srbiji nema profesionalnog mirovinskog osiguranja (2. stup mirovina).

- **3. stup: dobrovoljno privatno mirovinsko osiguranje**

Mirovinski sustav u Srbiji omogućio je dobrovoljno privatno mirovinsko osiguranje (3. stup mirovina zasniva se na privatnim mirovinskim fondovima). Devet privatnih kompanija upravlja imovinom deset fondova. Ukupna neto imovina fondova iznosi 6.5 milijardi dinara (0,2 posto BDP-a). Broj korisnika je 163.000, od kojih su 40 posto žene. Prosječan iznos fonda po korisniku iznosi 39.000 dinara, dok prosječan mjesečni doprinos iznosi 3.200 dinara (doprinosi manji od 3 528 dinara mjesečno oslobođeni su plaćanja poreza).

3. Podneseni prijedlozi reforme ili prijedlozi koje je usvojila Vlada

Najbitniji prijedlozi reforme, koje je podnijela radna skupina Vijeća za reformu penzionog osiguranja u siječnju 2010. godine (Nacrt zakona o izmje-

nama i dopunama Zakona o penzionom i invalidskom osiguranju) ugradili su najvažnije zahtjeve MMF-a u području mirovina. Kako je već objašnjeno u točki 2, u stavku koji govori o prvom stupu, Nacrt zakona predviđa povećanje minimalne dobi za odlazak u mirovinu za oba spola i povećanje potrebnoga broja godina mirovinskog osiguranja za žene.

Nacrt zakona također predviđa novu formulu indeksacije mirovina.

4. Reakcija/pozicija sindikata na prijedloge/odluke o reformi

Osnovni ciljevi Saveza samostalnih sindikata Srbije i Ujedinjenih granskih sindikata „Nezavisnost“, kao reprezentativnih sindikalnih centrala u Srbiji, u vezi sa reformom sustava mirovinskog i invalidskog osiguranja, su sljedeći:

- djelotvornija kontrola i plaćanje doprinosa za obvezno mirovinsko i invalidsko osiguranje;
- uspostava adekvatnih mehanizama kontrole radi smanjenja sive ekonomije;
- stvaranje središnjeg registra kompanija koje su obvezne plaćati doprinose;
- odgovarajuće izmjene i dopune Zakona o penzionom i invalidskom osiguranju, radi zaštite prava zaposlenih koji ispunjavaju uvjete za odlazak u mirovinu od posljedica djelovanja onih poslodavaca koji ne plaćaju doprinose za mirovinsko i invalidsko osiguranje;
- identificiranje vlasništva nad lječilištima i centrima za rehabilitaciju, te omogućavanje fondovima mirovinskog i invalidskog osiguranja da upravljaju sredstvima i imovinom;
- povrat dijela sredstava koja su zarađena upotrebom i privatizacijom objekata sagrađenih sredstvima iz fonda mirovinsko-invalidskog osiguranja;
- indeksacija mirovina dva puta godišnje u skladu sa promjenama vrijednosti potrošačke košarice i prosječne plaće u prethodnih šest mjeseci, u postocima koji predstavljaju iznos 50 posto povećanja ili smanjenja vrijednosti potrošačke košarice i 50 posto povećanja ili smanjenja plaća („švicarska formula”);
- uvođenje zaštitne odredbe, odnosno izvanredne indeksacije mirovina ako prosječna mirovina iznosi manje od 60 posto prosječnog prihoda u Republici;
- uvođenje zaštitne odredbe, odnosno izvanredna indeksacija najnižih mirovina ako su one niže od 25 posto prosječnog prihoda u Republici.

Sustav starosne mirovine u Republici Makedoniji

1. Socio-ekonomski uvjeti:

- Stopa zaposlenosti: 2005. godina = 33,9 posto; 2010. godina = 43,5 posto
- Stopa ekonomskog rasta: 2000. godina = 13,1 posto; 2005. godina = 4,0 posto; 2010. godina = 0,7 posto
- Stopa inflacije: 2000. godina = 5,8 posto; 2005. godina = 0,5 posto; 2010. godina = 1,6 posto

2. Postojeći sustav starosne mirovine:

■ Trenutna struktura sustava starosne mirovine

Postojeće mirovinsko i invalidsko osiguranje sastoji se od tri stupa:

1. stup – državni mirovinski sustav, obvezno mirovinsko i invalidsko osiguranje na osnovi međugeneracijske solidarnosti (redovna uplata tijekom radnoga staža);
2. stup – obvezno privatno mirovinsko osiguranje (privatni mirovinski fondovi);
3. stup – dobrovoljno privatno financirano mirovinsko osiguranje.

■ 1. stup: državni mirovinski sustav

- Korisnici: Sve zaposlene osobe u privatnom i državnom sektoru, samozaposleni, poljoprivrednici, izabrani dužnosnici, vojne osobe i nezaposlene osobe koje primaju naknade.
- Sustav državne mirovine osigurava tri osnovna rizika: starost, invalidnost i smrt. Starosne mirovine predstavljaju 56,54 posto svih mirovina, invalidske mirovine 21,70 posto, a obiteljske mirovine 21,76 posto (podaci za 2009. godinu).
- Ekonomski omjer potpore: 1,65 osiguranika po umirovljeniku.
- Tko upravlja sustavom? Državnim mirovinskim sustavom upravlja Upravni odbor čije članove imenuje vlada. U upravnom odboru nema predstavnika sindikata ili osiguranika. Predstavnik sindikata nema ni u upravnim tijelima fondova 2. stupa.

- Uvjeti za starosnu mirovinu: u Makedoniji postoji samo standardna mirovina.
 - Muškarci: 64 godine života i najmanje 15 godina radnoga staža.
 - Žene: 62 godine života i najmanje 15 godina radnoga staža.
- Uvjeti za prijevremenu mirovinu: ne postoji takvo pravo.
- Progresivno umirovljenje: ne postoji takvo pravo.
- **Kako se financiraju državne mirovine?**

Državne mirovine se isključivo financiraju iz socijalnih doprinosa koje plaća poslodavac (18 posto bruto plaće, od kojih 65 posto ide u mirovine 1. stupa, a 35 posto u mirovine 2. stupa) i državnog proračuna (32 posto ukupnih troškova državnih mirovina je u 2010. godini financirano iz državnog proračuna). Udio državne potpore se povećava.

Socijalne doprinose prikuplja porezna uprava na osnovi podataka koje poslodavac podnosi elektronskim putem. Nova metoda prikupljanja rezultirala je povećanjem prijavljenih osiguranika³. Poslodavci prebacuju sredstva u mirovinski fond, ali ih samo zaposleni plaćaju.

- **Mirovine:**

- Prosječna bruto starosna mirovina u Makedoniji iznosi 11.771 denar (191,40 eura).
- Minimalna mirovina iznosi 5.634 denara (91 euro), (srpanj 2010. godine).
- Maksimalna mirovina iznosi 554 eura. Razina minimalne i maksimalne mirovine neznatno se razlikuje u odnosu na razinu plaće i godine odlaska u mirovinu.
- Zamjenske stope: bruto zamjenska stopa (tzv. „pronominalna stopa“) iznosi 80 posto. Jedna od izmjena i dopuna Zakona o penzijama iz 2000. i 2002. godine predvidjela je progresivno smanjenje ove stope sa 80 na 72 posto između 2016. i 2040. godine: u praksi je to smanjenje počelo znatno ranije.

Stopa bruto beneficija za starosnu mirovinu (prosječna starosna mirovina u odnosu na prosječnu plaću) bila je 70,91 posto u 2009. godini; stopa prosječne mirovine iznosila je 62,86 posto.

³ Broj osiguranih radnika koji plaćaju doprinose narastao je sa 1,3 na jednog umirovljenika u 2005. godini na 1,65 umirovljenika u 2009. godini. Preostaje 57.000 osiguranih radnika za koje se ne uplaćuju doprinosi.

- **Osnova za izračun:**

Mirovine se izračunavaju na osnovi prosječne plaće tijekom ukupnoga radnoga staža.

- Razdoblja neuplaćivanja doprinosa: razdoblja nezaposlenosti i prekidu u radnome stažu ne uzimaju se u obzir za izračun mirovina.

- **Usklađivanje mirovina:**

Mirovine su indeksirane na osnovi „švicarske formule“:

- 50 povećanja potrošačke košarice (u prethodnih šest mjeseci)
- 50 posto povećanja bruto plaća (u posljednjih šest mjeseci).

- **Ograničenje na primanje plaće osim primanja mirovine:**

od 1. siječnja 2009. godine, ograničenje na tri prosječne plaće.

- **Porezni režim na mirovine:** porez se obračunava, ali se ne naplaćuje.

- **Socijalni doprinosi plaćeni na mirovine:**

- 120 denara (1,95 eura) za fond solidarnosti.
- 30 denara (0,50 eura) za članstvo u Udruženju umirovljenika.

■ **2. stup: obvezno privatno mirovinsko osiguranje**

Od 2003. godine, Makedonija ima zakonski uređen sustav tri stupa s obveznim privatnim mirovinskim osiguranjem za novozaposlene nakon 1. siječnja 2003. godine; za ostale radnike, osiguranje drugog stupa je izborna (mogu ostati u 1. stupu na osnovi punog doprinosa od 18 posto od bruto plaće).

Postoje dva privatna mirovinska fonda sa 267.000 članova⁴ (podaci za 2010. godinu).

Što se tiče financiranja toga privatnog osiguranja, pravilo je da se 35 posto socijalnih doprinosa koji iznose 18 posto bruto plaće, prenosi u 2. stup mirovinskog fonda. Mirovinsko osiguranje 2. stupa zamjenjuje na taj način dio redovnih uplata iz 1. stupa umjesto da ga nadopunjuje. Prva mirovina drugog stupa bit će isplaćena 2018. godine (potrebno je minimalno 15 godina mirovinskoga staža). Najavljeno je kako bi 42 posto zamjenske stope mirovina („pronominalna stopa“) trebalo doći iz drugog stupa u odnosu na 30 posto iz državnih mirovina 1. stupa.

Zakon propisuje - država jamči da će osiguraniku osigurati 80 posto najavljenog povrata iz 2. stupa mirovinskog osiguranja.

⁴ Ukupan broj zaposlenih u 2009. godini bio je 475. 780

Mirovine 2. stupa će se obračunati na osnovi prosječne plaće tijekom ukupnoga radnoga staža.

Nakon dostizanja dobi za odlazak u mirovinu, radnik će imati mogućnost uzimanja privatnog mirovinskog kapitala; isplaćen u anuitetima, ili kao cijeli iznos (kapitalna isplata), ili kao programirano povlačenje sredstava, ili u kombinaciji različitih načina.

■ 3. stup: dobrovoljno privatno mirovinsko osiguranje

Reforma mirovinskoga sustava u Makedoniji predviđela je sustav sa tri stupa od početka 2003. godine. Dobrovoljni mirovinski sustav počeo je funkcionirati kao osiguranje 3. stupa u 2009. godini. U veljači 2010. godine, fond je imao 1.836 osiguranika.

3. Prijedlozi reforme podneseni Vladi ili koje je Vlada usvojila

Od prve značajnije reforme mirovinskoga sustava iz 1993. godine, done-seno je nekoliko izmjena i dopuna kao i novih zakona, među kojima je Zakon o finansiranom penzionom osiguranju. Najvažnija reforma počela je 2003. godine pokretanjem obveznog privatnog mirovinskoga osiguranja koje bi se financiralo prijenosom 35 posto socijalnih doprinosa radnika iz 1. u 2. stup.

Druga dramatična promjena, nakon 1. siječnja 2008. godine, bila je ukida-nje uvjeta za stjecanje mirovine na osnovi broja godina uplaćivanja osigura-nja (rada): prije 2008. godine, muškarci su mogli otići u mirovinu nakon 40 godina mirovinskog osiguranja, a žene nakon 35 godina.

Treba naglasiti postupno smanjenje zamjenske stope mirovina sa 80 na 72 posto do 2040. godine.

Važno je spomenuti integrirano prikupljanje socijalnih doprinosa i poreza na osobni dohodak od 2009. godine nadalje, radi osiguranja pravodobnog prikupljanja doprinosa.

4. Reakcije/pozicije sindikata na ove prijedloge/odluke o reformi

Sindikati Makedonije ponajprije žele da se poduzmu sve mjere za prevla-davanje nedostatka sredstava u 1. stupu zbog prijenosa 35 posto socijalnih davanja u 2. stup.

Također žele zaustaviti dalje smanjenje zamjenske stope mirovina (tako-zvane „pronominalne stope“) početkom 2015. godine.

Radnici i sindikati bi također trebali biti u mogućnosti sudjelovati u uprav-ljanju mirovinskim fondovima.

Administrativni troškovi 2. stupa trebali bi se smanjiti (ti troškovi već su smanjeni s 9 na 4,5 posto).

Prikupljanje doprinosa treba intenzivirati i, što je veoma važno, treba ponuditi više uvjeta za odlazak u mirovinu.

U Makedoniji trenutno postoji samo jedan uvjet za odlazak u mirovinu (62 godine života za žene, 64 godine za muškarce, te najmanje 15 godina radnoga staža): to nije dovoljno i ne nudi mogućnost za odabir drugih uvjeta za odlazak u mirovinu koji postoje u nekoliko drugih zemalja Europske Unije.

Postoji potreba za različitim uvjetima za odlazak u mirovinu, jer postojeći ne uzima u obzir specifične uvjete rada u različitim sektorima; ne nudi rješenje ni u slučaju radne nesposobnosti uzrokovane određenim zdravstvenim problemima, niti za probleme uzrokovane tranzicijom (otpuštanje zbog nesolventnosti, smanjenja broja radnika i socijalnih slučajeva koji ne mogu naći drugo radno mjesto zbog godina života ili nedostatka kvalifikacija koje zahtijeva moderna tehnologija).

U tu svrhu, 1. veljače 2011. godine, Konfederacija sindikata Makedonije (CCM) i Konfederacija slobodnih sindikata Makedonije (KSS) podnijeli su Vladi Makedonije **Inicijativu za uvođenje različitih uslova za sticanje penzije u Zakon o penzionom i invalidskom osiguranju.**

Osim postojećeg, Inicijativa je predložila uvođenje sljedećih novih uvjeta za stjecanje mirovine:

1. Starosna mirovina – razdoblje plaćenih doprinosa
 - Žene: 35 godina mirovinskog osiguranja, bez obzira na godine života
 - Muškarci: 40 godina mirovinskog osiguranja, bez obzira na godine života
2. Starosna mirovina – godine radnoga staža po sektoru.

Radnici u različitim sektorima (građevinski radnici, tekstilni radnici, rudari, administrativni radnici, itd.) rade na različitim zadacima u različitim uvjetima. Stoga je za njih potrebno zakonski regulirati specifične uvjete za stjecanje mirovine. Ako se odrede takvi uvjeti za stjecanje mirovine, oni ne bi trebali biti obvezni već stvar izbora.
3. Prijevremena mirovina

Predloženo je uvođenje prava na prijevremenu mirovinu sa 60 godina života i najmanje 15 godina mirovinskog osiguranja. Korisnici prijevremenih mirovina bili bi radnici koji ne mogu raditi zbog različitih razloga (zdravstveni, uvjeti rada, osobe koje se ne mogu proglasiti invalidima,

bankrot, ili nesolventnost), ili koji su nezaposleni, ali već imaju 15 godina mirovinskog osiguranja. Takvo umirovljenje omogućilo bi se isključivo na zahtjev radnika.

4. Nepotpune karijere

Prijedlog je da se omogući radnicima osobno plaćanje doprinosa za mirovinsko i invalidsko osiguranje ako ne ispunjavaju uvjet od 15 godina mirovinskog osiguranja.

- Pravo plaćanja nedostajućih doprinosa za mirovinsko i invalidsko osiguranje trebalo bi se odobriti samo onim radnicima kojima nedostaje najviše tri godine potrebnih uvjeta od 15 godina, a koji ispunjavaju uvjet godina života (62 i 64 godine).

Sustav starosne mirovine u Bosni i Hercegovini

Do 1992. godine, postojao je samo jedan mirovinski fond na cijelome teritoriju BiH. Nakon 1996. godine, svaki entitet, Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska, imaju svoje vlastite mirovinske fondove koji funkcioniraju na osnovi entitetskih zakona. Iako postoji veliki broj sličnosti između ta dva sustava, postoje i važne razlike, npr. financiranje mirovina. Oba sustava suočavaju se sa istim problemima: nedovoljno razvijena ekonomija, veoma visoka stopa nezaposlenosti, veliki dugovi i kršenje mirovinskih zakona.

I. Sustav starosne mirovine u Federaciji Bosne i Hercegovine

1. Socio-ekonomski uvjeti:

- Stopa zaposlenosti: 2007. godina = 31,2 posto; 2010. godina = 32,5 posto
- Stopa ekonomskog rasta: 2005. godina = 3,9 posto; 2010. godina = 0,5 posto
- Stopa inflacije: 2010. godina = 3,6 posto
- Stopa konsolidiranoga duga: 34 posto BDP-a

- Stopa vanjskoga duga (u % BDP): 2005. godina = 25,3 posto; 2009. godina = 21,7 posto
(velika ovisnost o kreditu MMF-a i Londonskom klubu)
- Kamatna stopa na kredit na razdoblje od 10 godina uzet na tržištu kapitala:
2005. godina = 7,93 posto; 2010. godina = 8,26 posto
- Proračunski deficit: 2008. godina = 2,2 posto; 2009. godina = 4,5 posto BDP
- Specifičnosti: Federacija BiH ima izrazito visoku stopu nezaposlenosti od 43,2 posto (2010. godina).

2. Postojeći sustav starosne mirovine:

■ Trenutna struktura sustava starosne mirovine

Mirovinsko i invalidsko osiguranje u Federaciji BiH regulira zakon koji je stupio na snagu 1998. godine. U ovome trenutku postoji samo obvezna mirovina 1. stupa, na osnovi redovnih uplata, koje pokrivaju rizike od starosti, invalidnosti i smrti.

Treći stup ne postoji. Postoji samo štednja u osiguravajućim fondovima na individualnoj osnovi..

Trenutno ne postoji 2. stup u mirovinskom osiguranju.

■ 1. stup: državna starosna mirovina

- Korisnici: svi radnici u zemlji imaju pravo na državnu mirovinu ako su ispunjeni potrebni uvjeti. Zakon iz 1998. godine propisuje da se osobe koje nisu obuhvaćene obveznim osiguranjem mogu dobrovoljno osigurati. Sustav državnih mirovina je praktično ograničen samo na sektor formalne ekonomije, što znači prijavljene zaposlene osobe za koje se plaćaju doprinosi.
- Vrste mirovina: u 2009. godini, mirovinski fond je isplatio 44,5 posto starosnih mirovina, 22 posto invalidskih mirovina i 33,5 posto obiteljskih mirovina.
- Omjer ekonomske potpore: 1,2 osiguranika na jednog umirovljenika. U 2009. godini, bile su 426.624 osigurane osobe, a 348.268 umirovljenika.
- Tko upravlja sustavom? Umirovljeničkim sustavom isključivo upravlja Vlada. Upravni odbor MIO fonda imenuje Vlada. U tom tijelu nalazi se i jedan predstavnik Udruženja umirovljenika. Novim zakonskim

odredbama predviđeno je sudjelovanje i sindikalnih predstavnika u Upravnom odboru MIO fonda.

- Uvjeti za starosnu mirovinu: standardna mirovina stječe se sa navršениh 65 godina života (jednako za muškarce i žene) i najmanje 20 godina mirovinskog osiguranja (što znači broj godina za koje su se doprinosi uplaćivali u MIO, odnosno poreznim službama). Osigurana osoba također ima pravo na starosnu mirovinu na osnovi 40 godina mirovinskog osiguranja, bez obzira na godine starosti.
- Uvjeti za prijevremenu mirovinu: tijekom tranzicijskoga razdoblja, koje traje do 2016. godine, muškarci mogu ići u prijevremenu mirovinu sa 60 godina života i 35 godina mirovinskoga osiguranja; ženama treba 55 godina života i 30 godina mirovinskoga osiguranja.
- Kako se financiraju državne mirovine? U Federaciji, financiranje sustava državnih mirovina oslanja se isključivo na doprinose za MIO: 24 posto prijavljenih bruto plaća od kojih se 17 posto uzima od bruto plaće (udio radnika), a 6 posto plaća poslodavac na plaće.

Mirovine ostvarene po povlaštenim uvjetima djelomično se isplaćuju iz federalnog proračuna. Doprinosi za mirovinsko osiguranje ne uplaćuju se za veliki broj radnika, ili se uplaćuju na nižu plaću od stvarne. Osim poslodavaca, najveća je odgovornost na poreznim službama koje su odgovorne za prikupljanje doprinosa.

- Mirovine:
 - Prosječna mirovina: u 2009. godini, prosječna mirovina (bruto i neto, budući da mirovine nisu oporezive) iznosila je 178,70 eura.
 - Minimalna mirovina: 152,10 eura, koju prima 50,8 posto svih umirovljenika.
 - Maksimalna mirovina: 1.014,20 eura, koju prima 0,04 posto umirovljenika.
 - Zamjenske stope: u 2009. godini, neto zamjenska stopa (zapravo, odnos neto koristi) iznosila je 43,9 posto (prosječna mirovina u usporedbi s prosječnom neto plaćom).
- Osnova za izračun: prije izmjena koje su usvojene 1998. godine, mirovine su se zasnivale na valorizaciji prosječne plaće radnika tijekom deset najboljih uzastopnih godina. Nakon 1998. godine, broj godina koji se uzimao kao osnova za izračun se povećavao, a od 2016. godine, mirovinska osnova će biti prosječna zarađena plaća tijekom 40 godina mirovinskog osiguranja. Osim toga, postotak mirovinske osnove koji se uzima za izračun mirovina se postupno smanjio sa 85 posto u 2000. godini na 75 posto nakon 2005. godine.

- Razdoblje neuplaćivanja doprinosa: razdoblja neuplaćivanja doprinosa ne uzimaju se u obzir za određivanje razdoblja mirovinskog osiguranja (sa izuzetkom ratnoga razdoblja za žrtve rata).
- Usklađivanje mirovina: trenutno, mirovine se usklađuju prema prihodima koji su prikupljeni u mirovinskome fondu. Teoretski, mirovine bi se trebale indeksirati na osnovi povećanja neto plaća: to se posljednji put dogodilo 2006. godine.
- Ograničenja na prihod od plaće, osim prihoda od mirovina: rad je omogućen osobama koje ispunjavaju uvjete za starosnu mirovinu ako imaju potpisan ugovor o radu s poslodavcem. Ovo je čest slučaj u BiH sa sveučilišnim profesorima i političarima.
- Porezni režim na mirovine: mirovine su neoporezive.
- Socijalni doprinosi plaćeni na mirovine: socijalni doprinosi se ne uplaćuju na mirovine.

3. Podneseni prijedlozi reformi ili prijedlozi koje je usvojila Vlada

Istraživanje u sklopu SITAP projekta (2003.-2007.) rezultiralo je dokumentom „Strategija penzionog sistema u FBiH” koji je, nakon prve faze javne rasprave, usvojen u Parlamentu u formi nacрта.

- Predložena strategija predviđa uvođenje tri stupa osiguranja:
 - Prvi stup, obvezno mirovinsko osiguranje financira se iz postojećih javnih prihoda i sastoji se od dva dijela: socijalne mirovine (dio mirovine do trenutnog iznosa najniže mirovine) i mirovine od plaća (na osnovi razdoblja mirovinskoga osiguranja).
 - Drugi stup, zasnovan na dobrovoljnoj kapitaliziranoj štednji pokriva dvije kategorije osiguranih osoba:
 - Osobe za koje poslodavac, na osnovi ugovora, plaća premiju na osobni mirovinski račun za dodatno osiguranje. Sudjelovanje u tom mirovinskom planu postaje obvezno nakon potpisivanja kolektivnog ugovora između poslodavca i zaposlenih, te ugovora s nositeljem osiguranja.
 - Osobe koje su umirovljene po povoljnijim uvjetima.
 - Kao što je već spomenuto, treći stup ne postoji. Pojedincima je omogućeno da štede na individualnoj osnovi u različitim fondovima osiguravajućih društava.

Nakon usvajanja nacрта u Parlamentu, proces reforme je zaustavljen. Nacrt je trenutno u fazi revizije.

II. Sustav starosne mirovine u Republici Srpskoj

1. Socio-ekonomski uvjeti:

- Stopa zaposlenosti: 2006. godina = 30,9 posto; 2010. godina = 36,6 posto.
- Stopa ekonomskog rasta: 2005. godina = 7,1 posto; 2010. godina = 0,8 posto.
- Stopa inflacije: 2009. godina = deflacija od 0,4 posto; 2010. godina = 2,5 posto.
- Omjer konsolidiranoga duga (u % BDP): 2005. godina = 57,7 posto; 2010. = 46,9 posto.
- Specifičnosti: Republika Srpska ima izrazito visoku stopu nezaposlenosti od 38 posto (2010. godina).

2. Postojeći sustav starosne mirovine:

■ Trenutna struktura sustava starosne mirovine

Mirovinski sustav Republike Srpske isključivo se zasniva na 1. stupu, obveznim redovnim uplatama u sustav međugeneracijske solidarnosti (Zakon o penzionom i invalidskom osiguranju iz 2000. godine, izmijenjen i dopunjen nekoliko puta od tada).

Ovaj zakon pokriva rizike od starosti, invalidnosti i smrti.

■ 1. stup: državna starosna mirovina

- Korisnici: sve zaposlene osobe, samozaposlene osobe i svi vjerski službenici su obveznici obveznog osiguranja. Osobe koje su aktivne u poljoprivrednom sektoru nisu obuhvaćene obveznim osiguranjem: oni se mogu povezati sa dobrovoljnim osiguranjem.
- Vrste mirovina: 48,3 posto su starosne mirovine, 18,06 posto su invalidske mirovine, a 33,46 posto su obiteljske mirovine.
- Omjer ekonomske potpore: 1,2 osiguranika na jednog umirovljenika.
- Tko upravlja sustavom? Vlada imenuje članove triju upravnih tijela mirovinskog fonda. Ta tijela su: Upravni odbor (sa devet članova, uključujući predsjednika, od kojih su četiri predstavnici korisnika, a pet predstavnici osiguranih osoba); Nadzorni odbor (sa tri člana, uključujući predsjednika, od kojih su dvije osigurane osobe, a jedan je korisnik) i direktor fonda. Sindikat nema predstavnika.

- Uvjeti za starosnu mirovinu:
 - 65 godina života i najmanje 20 godina mirovinskog staža osiguranja ili
 - 40 godina mirovinskog staža osiguranja, bez obzira na godine starosti.
- Uvjeti za prijevremenu mirovinu:
 - Izuzetno, osiguranice mogu dobiti mirovinu „na zahtjev“ kada dostignu 60 godina života i najmanje 20 godina mirovinskog staža osiguranja, ili 35 godina mirovinskog staža osiguranja, bez obzira na godine života.
 - Prijevremena mirovina je također moguća za osobe sa invaliditetom.
- Kako se financiraju državne mirovine?

Mirovine u Republici Srpskoj se financiraju iz socijalnih doprinosa radnika (18 posto bruto plaće), dodataka iz proračuna i drugih izvora. Socijalni doprinosi se odbijaju od bruto plaće, a poslodavac ih prebacuje poreznim službama. Doprinosi osiguravaju 68 posto ukupnih troškova, proračun osigurava 22 posto; 10 posto potječe iz drugih izvora.

U siječnju 2010. godine, uveden je takozvani „Jedinstveni sustav“ za registraciju, prikupljanje i kontrolu uplata doprinosa. Taj sustav, kojim upravljaju porezne službe, omogućava bolju i djelotvorniju kontrolu uplata doprinosa, jednostavnije procedure za registraciju poslodavaca i smanjenje administrativnih troškova.

- Mirovine:
 - Prosječna mirovina: 160 eura (2010. godina);
 - Razina minimalne mirovine: 80 eura (ostvaruje je 10 posto umirovljenika).
- Neto zamjenska stopa: prosječna neto mirovina, u odnosu na prosječnu neto plaću u 2010. godini, iznosila je 40,92 posto (omjer neto koristi).
- Osnova za izračun: mirovine se izračunavaju na osnovi prosječne neto plaće tijekom cijeloga radnoga vijeka (samo godine nakon 1970. godine uzimaju se u obzir).
- Razdoblja neuplaćivanja doprinosa: razdoblja tijekom kojih doprinosi nisu uplaćivani ne uzimaju se u obzir za određivanje doprinosa ili razdoblja mirovinskog osiguranja.

- Usklađivanje mirovina: teoretski, mirovine se indeksiraju jedanput godišnje prema promjenama neto plaća. Ipak, posljednje usklađivanje prema plaćama bilo je 2006. godine.
- Ograničenja na prihod od plaće osim prihoda od mirovina: dopušten je rad nakon umirovljenja, ali korisnik neće primati uvećanu mirovinu.

3-4. Podneseni prijedlozi reformi ili koje je Vlada usvojila te reakcije sindikata

Dana 18. svibnja 2010. godine, Skupština je usvojila „Strategiju za reformu mirovinskog sustava“. Glavni je cilj Strategije bio osigurati dugoročnu održivost i financijsku stabilnost mirovinskog sustava. Ostali ciljevi Strategije bili su: jačanje djelotvornosti prikupljanja doprinosa; doprinos ekonomskom rastu i nacionalnoj štednji; povećanje individualne odgovornosti i stupnja rizika za osiguranu osobu; smanjenje siromaštva u starosti, te vraćanje povjerenja u mirovinski sustav.

Savez sindikata Republike Srpske prigovorio je na povećanje godina života za starosnu mirovinu i razdoblje mirovinskog osiguranja. Ti prigovori uvršteni su u Strategiju.

Nakon usvajanja Strategije, Vlada je imenovala radnu skupinu za izradu nacрта novog Zakona o penzionom i invalidskom osiguranju. Ta radna skupina pripremila je početnu verziju novog Zakona. Osnovni uvjeti za umirovljenje, prema toj radnoj verziji, bili su 65 godina života i 15 godina mirovinskog staža osiguranja, dok je Zakon predvidio mogućnost da radnik nastavi raditi 45 godina. Cilj je bio smanjenje budućeg broja umirovljenika.

Kao rezultat reakcije sindikata, koji je zauzeo stav da opći uvjet za umirovljenje treba biti 40 godina radnoga staža, bez obzira na godine života, radna skupina je pripremila novu radnu verziju Zakona o penzionom i invalidskom osiguranju. Opći uvjet u tom novom Nacrtu bio je 65 godina života i najmanje 15 godina mirovinskog staža osiguranja. Osim toga, propisani opći uvjet za starosnu mirovinu bio je: 65 godina života i 40 godina radnoga staža. Osigurana osoba, da bi stekla pravo na starosnu mirovinu, mora ispuniti oba uvjeta – godine života i godine mirovinskog osiguranja. Narodna skupština Republike Srpske je u srpnju 2011. godine usvojila nacrt Zakona o penzijsko-invalidskom osiguranju. Javna rasprava je završena u rujnu iste godine.

Savez sindikata Republike Srpske i dalje zahtijeva:

- da osnovni uvjet za umirovljenje treba biti 40 godina radnoga staža, bez obzira na godine života, te se oštro protivi i ne prihvaća povećanje granica životne dobi i mirovinskog staža za odlazak u mirovinu;

- da radnik mora imati pravo na mirovinu sa 65 godina života i 15 godina mirovinskog staža osiguranja; da osiguranice mogu steći pravo na mirovinu sa 35 godina mirovinskog staža osiguranja, bez obzira na godine života, te da budu oslobođene bilo kakve penalizacije;
- da se mirovine isplaćuju sukladno rješenju, a ne da isplata mirovina ovisi o sredstvima u fondu;
- te da država bude jamac isplate zarađenih mirovina (na osnovi trenutne legislative, radnik snosi posljedice ako poslodavac nije uplaćivao doprinose, a porezne službe ih nisu kontrolirale i sankcionirale).

Cilj je izvršiti reformu 1. stupa, tako da se mirovinski sustav može sam financirati. Stav je sindikata kako uvjeti za uvođenje 2. stupa još uvijek nisu ispunjeni.

Usporedba između zemalja zapadnog Balkana, Europske Unije i Norveške

Nakon prezentacije sustava starosnih mirovina u zemljama zapadnog Balkana, želimo uporediti ove sustave sa situacijom u Europskoj Uniji i Norveškoj.

Razlog za tu usporedbu je što je većina zemalja zapadnog Balkana u procesu predpristupnih reformi, čime će se približiti usuglašanim politikama koje su u upotrebi u zemljama EU. Dobar primjer takvog projekta je srbijanski desetogodišnji plan, *Srbija 2020.*, pripremljen da bude što bliži planu *Europa 2020.*

Iako je to uspoređivanje teško, među ostalim i zbog razlika u definicijama koje se koriste, te dostupnosti i pouzdanosti relevantnih statistika, mislimo da ova vježba uspoređivanja može biti od koristi za obje strane kako bi se bolje razumjeli razlozi za te reforme, te da se dobije slika o uvjetima života umirovljenika u tim zemljama.

Što se tiče EU27, koristit ćemo globalne podatke, kao i podatke iz pojedinih zemalja. Pratit ćemo situaciju u nekim od relevantnih zemalja, uzevši u obzir razlike u mirovinskim sustavima i geografsku distribuciju.

1. Socio-ekonomski uvjeti

Ako usporedimo socio-ekonomske indikatore zemalja Balkana i EU zemalja, možemo vidjeti da se veće razlike nalaze u stopi zaposlenih. Sve zemlje zapadnog Balkana u tranziciji imaju problem strukturalnog zapošljavanja. Niska stopa zaposlenosti, visoka stopa nezaposlenosti sa visokim stupnjem neaktivnosti povezani su sa strukturalnim promjenama u ekonomiji: tranzicija zapošljavanja iz pretežno državnog u privatni sektor i naglasak na produktivnosti i djelotvornosti tržišne ekonomije. Hrvatska, sa stopom zaposlenosti od 54 posto i stopom nezaposlenosti koja je približno prosjeku EU, u relativno je boljem položaju od ostalih zemalja Balkana. Bosna i Hercegovina je u najgorem položaju po stopi zaposlenosti koja iznosi gotovo 50 posto prosjeka EU, koji iznosi 64.6 posto.

Općenito je prihvaćeno da je niska stopa zaposlenosti problematična za održivost mirovinskoga sustava, posebno u zemljama Bismarkova sustava.

Iza tih niskih stopa zaposlenosti skrivaju se veliki udjeli „neprijavljenoga rada“ i „neformalne ekonomije“. U nacionalnom izvještaju Srbije vidjeli smo npr. da 700.000 ljudi (30 posto radne snage) radi u neformalnoj ekonomiji. Čini se kako je taj fenomen povezan sa nedostatkom povjerenja u institucije države⁵.

2. Postojeći sustav starosne mirovine

2.1 Trenutna struktura

Struktura mirovinskih sustava u zemljama zapadnog Balkana pokazuje neke sličnosti sa onim koje možemo vidjeti u većini zemalja EU, ali tu su i važne razlike.

Najvažnija sličnost je da sve zemlje zapadnog Balkana – poput zemalja EU – daju prioritet 1. stupu mirovina koje se financiraju iz redovnih uplata. Ta osiguranja, koja pokrivaju sve radnike formalne ekonomije, uglavnom se financiraju iz socijalnih doprinosa.

U nekim zemljama, ipak, zakonske obvezne privatne mirovine 2. stupa (s individualnom kapitaliziranom štednjom) mijenjaju dio državnih mirovina 1. stupa: to je slučaj sa Hrvatskom i Makedonijom (za najmlađe radnike). U Srbiji i dva entiteta Bosne i Hercegovine ne postoje mirovine 2. stupa; u Crnoj Gori, zakon predviđa mirovine 2. stupa, ali on još uvijek nije usvojen.

⁵ Izvještaj Eurofounda (2008. godina) pod nazivom „Mjere za borbu protiv neprijavljenog rada u Europskoj Uniji“, pokazuje da u zemljama istočne i srednje Europe 68 posto svih zaposlenih primaju plaće u kuvertama, u usporedbi sa samo 6 posto u nordijskim zemljama.

Ovaj izvještaj također ukazuje kako je u EU27 stopa neprijavljenoga rada najviša u Rumunjskoj, Litvi i Bugarskoj. U Bugarskoj, više od 40 posto BDP stvara se u sivoj ekonomiji (Eurofound News, broj 7, 2010. godina). Izvještaj Eurofounda „Kvaliteta života u Hrvatskoj, bivšoj jugoslavenskoj Republici Makedoniji i Turskoj“ (Dublin, 2011. godine) govori da je u Makedoniji i Hrvatskoj, prosjek povjerenja u institucije (npr. vladu) veoma nizak: 3,5 na skali do 10 u Hrvatskoj, a 3,7 na skali do 10 u Makedoniji. Ova brojka iznosi 4,8 u prosjeku u EU27, što i nije tako visoka ocjena.

Tabela 1: Socioe-konomski indikatori: EU27, Norveška, zemlje Balkana

Zemlja	Stopa zaposlenosti (15-64) (2009.) %	Stopa ekonomskog rasta (% BDP) (2010.)	Stopa inflacije (2010.) %	Stopa javnog duga (2010.) %	Stopa proračunskog deficita (2010.) %	Stopa nezaposlenosti (rujan 2011.) %
Njemačka	70,9	3,7	1,2	83,2	3,3	6,0
Italija	57,5	1,8	1,6	119,0	4,6	7,9
Nizozemska	77,0	1,7	0,9	62,7	5,4	4,5
Češka Republika	65,4	2,7	1,2	38,5	4,7	6,7
Švedska	72,2	5,6	1,9	39,8	0	7,2
Poljska	59,3	3,9	2,7	55,0	7,9	9,4
EU 27	64,6	1,9	2,1	80,0	6,4	9,5
Norveška	76,4	2,1	2,4	48,9	0,3 (2011.)	3,6 (2010.)
Makedonija	43,5 (2010.)	0,7	1,6	/	/	32,1 (2010.)
Srbija	47,1 (2010.)	1,7	10,3	42,9	4,0	20,0 (2010.)
BiH – FBiH	32,5 (2010.)	0	3,6	34,0	4,5	43,2 (2010.)
BiH – RS	36,6 (2010.)	0,8	2,5	46,9	/	38,0 (2010.)
Crna Gora	48,1 (2010.)	1,0	0,7	42,0	4,51	19,1 (2009.)
Hrvatska	54,1 (2010.)	1,2	1,1	42,6	4,5	9,1 (2009.)

Izvor: EK (2010.), „Zaposlenost u Europi 2010.“; Eurostat (2011.), „Statistika nezaposlenosti“; MMF (2011.), „Pregled svjetske ekonomije“; Nacionalni izvještaji za zemlje Balkana.

U većini zemalja EU27, mirovine 2. stupa također su privatne, ali se zasnivaju na kolektivnim ugovorima između socijalnih partnera; uglavnom nadopunjuju mirovine 1. stupa. Neke zemlje poput Švedske čak su uvele financirani dodatak u svoje sustave državne mirovine.

Dobrovoljne privatne mirovine 3. stupa nisu tako važne u zemljama zapadnog Balkana. One funkcioniraju u Srbiji, Crnoj Gori i Hrvatskoj. U Hrvatskoj, mirovine 3. stupa slične su profesionalnim mirovinama 2. stupa, zasnovanim na kolektivnim ugovorima koji postoje u većini zemalja EU.

2.2 Mirovine 1. stupa

● Pokrivenost

Specifičnost je mirovinskog sustava u zemljama zapadnog Balkana što su, za razliku od zemalja EU sa Bismarkovom tradicijom, sve zaposlene osobe iz privatnog i državnog sektora, samozaposleni i gotovo svi zaposleni u poljoprivredi obuhvaćeni istim mirovinskim sustavom.

Druga značajka mirovinskog sustava na Balkanu je visok udio invalidskih mirovina (gotovo uvijek više od 20 posto svih mirovina).

● Omjer ekonomske potpore

Ako usporedimo omjere ekonomske potpore, tj. broja osiguranika u odnosu na broj umirovljenika, uočit ćemo važne razlike između zemalja Balkana i prosjeka EU.

Prosječan omjer ekonomske potpore u EU iznosi 1,56 osiguranika na svakog umirovljenika u 2010. godini: to je upravo isti broj kao u Makedoniji. Srbija, Hrvatska i Bosna i Hercegovina (oba entiteta) su u težem položaju, dok je Crna Gora u nešto boljem. Pokazatelji za zemlje Balkana (Tabela 2) ukazuju na ukupan nepovoljan omjer osiguranika i umirovljenika: jednostavno, nema dovoljno osiguranika.

Tabela 2: Omjeri ekonomske potpore u zemljama Balkana (2010.)

Makedonija	1,65
Srbija	1,40
BiH - F BiH	1,20
BiH – RS	1,20
Crna Gora	1,70
Hrvatska	1,21

Izvor: Nacionalni izvještaji

Nedavno mišljenje Europskog ekonomsko - socijalnog vijeća (SOC/400 od 13. srpnja 2011. godine) kaže: „Ključni faktor za financiranje sustava socijalne sigurnosti nije omjer demografske ovisnosti, već omjer ekonomske ovisnosti.“ Da bi se mjerila održivost mirovina, treba se zaista fokusirati na omjer ekonomske potpore (ili ovisnosti), a ne na omjer demografske potpore (ili ovisnosti). Glavni je razlog što nisu zaposleni svi ljudi životne dobi od 15. do 64. godine života, pa tako i ne uplaćuju doprinose: sjetite se npr. studenata, nezaposlenih, invalida, neaktivnih

Drugi je razlog što ekonomski omjeri, za razliku od demografskih, mogu biti pod utjecajem razvoja ekonomske situacije (više ljudi na poslu) i odgovarajućih politika radi povećanja financijske i discipline uplata, kako poslodavaca tako i radnika (neprijavljeni rad, neformalna ekonomija).

Tabela 3: Omjeri ekonomske i demografske potpore u EU27

	2010.	2050.**	Promjena (%)
Omjer ekonomske potpore	1,56	1,28	-17,95
Omjer demografske potpore *	3,85	2,00	-48,05

Izvor: AK-Wien (2011.) Kalkulator omjera ovisnosti

* Omjer demografske potpore ukazuje na broj osoba u dobi između 15-64 u odnosu na broj osoba u dobi 65+

** U scenariju EU2020, pretpostavka je da stopa zaposlenosti u EU27 ide od 64,1 posto u 2010. godini do 76,1 posto u 2050. godini.

Uspoređujući smanjenje omjera ekonomske potpore između 2010. i 2050. godine sa smanjenjem omjera demografske potpore u EU27 (Tabela 3), može se vidjeti kako je smanjenje omjera ekonomske potpore manje dramatično od demografskog. Ta usporedba naglašava visok utjecaj razine zaposlenosti na evoluciju omjera potpore.

Osim povećanja zaposlenosti, rast produktivnosti i povećanje plaća može pridonijeti osiguranju održivosti mirovina.

S obzirom na nisku stopu zaposlenosti u zemljama Balkana i visoku stopu nezaposlenosti i neprijavljenog rada, ove zemlje imaju visok potencijal omjera ekonomske potpore u svojim ekonomijama. Ili, kako to kaže Demografski izvještaj iz 2008. Europske komisije (str. 144), „Podizanje razine zaposlenosti ... je zasigurno najučinkovitija strategija s kojom se zemlja može pripremiti za proces starenja stanovništva.“

● Upravljanje sustavom

Upravljanje mirovinskim sustavima razlikuje se od jedne do druge zemlje Balkana: u nekim zemljama socijalni partneri su zastupljeni u upravnim tijelima (Srbija, Hrvatska i Crna Gora), u drugim je uprava isključivo u rukama vlade (Makedonija i BiH). Takva situacija može se promatrati i unutar EU. U bismarkovskom sustavu, socijalni partneri imaju pravo glasa i zajedno su odgovorni za odluke.

● Uvjeti za umirovljenje

Što se tiče uvjeta za starosnu i prijevremenu mirovinu, uočljivo je da su se promijenili uvjeti u zemljama Balkana, te da su pooštreni, što je slučaj i s većinom EU zemalja.

Za razliku od većine EU zemalja, gdje je zakonom propisana dob za umirovljenje muškaraca i žena izjednačena ili postupno izjednačena (uglavnom 65 godina života, a u nekim zemljama postupno se povećava na 67, ili čak 68 godina života), rodne razlike i dalje postoje u nekim zemljama Balkana (često je 65 godina starosti za muškarce, a 60 za žene). U Makedoniji je 64 godine za muškarce, a 62 godine za žene; u F BiH je 65 godina i za muškarce i za žene. Isto se odnosi, ali u manjoj mjeri, za potrebno razdoblje mirovinskog osiguranja za prijevremeno umirovljenje (još uvijek 40 ili 35 godina mirovinskog osiguranja za muškarce, a 35 (38 postupno do 2023. godine) ili 30 godina za žene u Srbiji, Hrvatskoj i BiH).

Također, važan je aspekt mirovinskog sustava u zemljama Balkana to što je često (prijevremeno) umirovljenje bilo moguće na osnovi godina života (65 godina za muškarce i 60 za žene), ili na osnovi godina mirovinskog osiguranja, bez obzira na godine starosti (40 ili 45), ili na osnovi kombinacije dvaju kriterija. U Makedoniji ne postoji izbor u formuli za umirovljenje, te sindikati traže različite mogućnosti. U nekoliko EU zemalja, radnici imaju mogućnost (prijevremenog) umirovljenja na fleksibilan način na osnovi (minimalnih) godina života, odnosno minimalnog mirovinskog staža (godine uplata, asimilirano razdoblje prebivališta u zemlji).

Minimalni uvjeti u zemljama Balkana su 15 godina mirovinskog osiguranja (u BiH 20 godina). U EU, slika se razlikuje od zemlje do zemlje: imamo zemlje sa 15 godina (Mađarska i Austrija), ali i zemlje sa nižim zahtjevom (Njemačka – 5 godina), ili bez minimuma (Belgija).

Posebni uvjeti za umirovljenje su često propisani za osobe na otežanim uvjetima rada (rudari u Crnoj Gori). Također, EU zemlje imaju slične odredbe. Sporno pitanje (npr. u Hrvatskoj) je pitanje takozvanih „privilegiranih mirovina“.

Tabela 4: Uvjeti za starosnu i prijevremenu starosnu mirovinu u zemljama EU i Norveškoj

Njemačka	Starosna mirovina	<ul style="list-style-type: none"> • Za radnike rođene nakon 1963. godine: sa 67 godina života (muškarci i žene). • Za radnike rođene 1947. godine i kasnije: postupno sa 65 na 67 godina života između 2012. i 2029. godine. • Za radnike sa 45 godina mirovinskog osiguranja: sa 65 godina života.
	Prijevremena mirovina	Sa 63 godine života uz minimalno 35 godina mirovinskog osiguranja.

Italija	Starosna mirovina	Muškarci sa 65 godina; žene sa 60 godina života. Državni službenici: 65 godina za muškarce i žene nakon 2018. godine.
	Prijevremena mirovina	Fleksibilno prijevremeno umirovljenje sa 59 godina života nadalje uz minimalno 36 godina mirovinskog osiguranja, ili 40 godina mirovinskog osiguranja, bez obzira na godine starosti.
Nizozemska	Starosna mirovina	Fiksna državna AOW mirovina sa 65 godina života za muškarce i žene; puna AOW mirovina: 50 godina prebivališta (osiguranja) između 15. i 65. godine života. Povećanje na 67 godina za muškarce i žene je u tijeku.
	Prijevremena mirovina	Nema prijevremene mirovine.
Češka Republika	Starosna mirovina	Muškarci 62 godine, 2 mjeseca. Žene 56 godina, 8 mjeseci do 60 godina i 8 mjeseci života, ovisno o broju djece. Za radnike rođene nakon 1968. godine, starosni uvjet će se povećati postupno na 65 godina za muškarce i žene sa jednim djetetom, a na 64 godine za žene sa dvoje ili više djece.
	Prijevremena mirovina	Moguće do 3 godine prije standardne dobi za umirovljenje uz minimum 26 godina mirovinskog osiguranja.
Švedska	Starosna mirovina	Švedska ima obvezno univerzalno državno osiguranje koje se sastoji od tri dijela: Zajamčena mirovina iz poreza za sve stanovnike bez ili sa malim primanjima vezano za starosnu mirovinu (moguća nakon 65. godine života); Starosna mirovina vezana za plaću i dodatna mirovina vezana za plaću koja se financira iz socijalnih doprinosa po principu redovnih uplata; Puna rezervna mirovina sa individualnim računima. Za punu zajamčenu mirovinu potrebno je 40 godina prebivališta. Ne postoji koncept „pune mirovine“ za druga dva tipa mirovine. Dob za umirovljenje je fleksibilna: između 61. i 67. godine života.

	Prijevremena mirovina	Ne postoji prijevremena mirovina.
Poljska	Starosna mirovina	Muškarci 65 godina, žene 60 godina. Za žene, dob za umirovljenje se postupno povećava na 65 godina života do 2020. godine. Ne postoji koncept pune mirovine.
	Prijevremena mirovina	Za osobe rođene nakon 1. siječnja 1949. godine, ne postoji prijevremena mirovina.
Norveška	Starosna mirovina	Norveška, poput Švedske, ima obvezni univerzalni državni sustav koji se sastoji od tri dijela: Osnovna mirovina na osnovi godina prebivališta; Dodatna mirovina vezana za plaću na osnovi mirovinskih bodova (reflektirajuća zarada); Poseban dodatak za osobe bez ili sa malom dodatnom mirovinom. Sustav se financira iz poreza i socijalnih davanja, te redovnih uplata tijekom radnoga staža. Nedavno (2006. godine), sustav obvezne profesionalne mirovine, kojeg financira poslodavac, uveden je u privatnom sektoru kao dodatak mirovini koju isplaćuje MIO Norveške. Puna osnovna mirovina zahtijeva 40 godina prebivališta. Puna dodatna mirovina zahtijeva mirovinske bodove za 40 kalendarskih godina zarađenih u dobi između 17. i 69. godine života. U 2011. godini, univerzalni državni mirovinski sustav uveo je fleksibilnu dob za umirovljenje između 62. i 75. godine života na osnovi aktuarske neutralne osnove u smislu očekivanog mirovinskog kapitala.
	Prijevremena mirovina	Ne postoji prijevremena mirovina.

Izvor: Missoc Baza podataka 2010.; OECD (2011.) Brzi pregled mirovina 2011.

- **Prosječna dob za izlazak sa tržišta rada**

Propisana dob ne nudi sliku stvarne situacije: zapravo, efektivna dob za izlazak sa tržišta rada je u govoto svim zemljama ispod propisane. Pokazat ćemo u Tabeli 5 neke primjere iz zemalja EU o tome „što jest, a što bi trebalo biti“. Nemamo pokazatelje za zemlje Balkana.

Tabela 5: Standardna dob za stjecanje mirovine i prosječna dob za izlazak sa tržišta rada u nekim zemljama EU27

Zemlja	Prosječna dob za izlazak u 2008.	Obvezna dob za umirovljenje M/Ž (2009.)
Njemačka	61,7	65/65
Italija	60,8	65/60
Nizozemska	63,2	65/65
Češka Republika	60,6	62/60g 8m
Švedska	63,8	61-67/61-67
Poljska	59,3*	65/60
Prosjek EU	61,4	

* 2010. Izvor: Eurostat, Missoc, EK(2010.) Zeleni dokument

- **Financiranje državnih mirovina**

U zemljama Balkana, financiranje državnih mirovina se razlikuje od zemlje do zemlje: u Hrvatskoj, Makedoniji i Republici Srpskoj, financiranje se uglavnom zasniva isključivo na socijalnim doprinosima **radnika**, uz potporu države. U Srbiji, Crnoj Gori i Federaciji BiH, i radnici i poslodavci plaćaju dio socijalnih doprinosa, s tim što radnici plaćaju veći dio u Federaciji BiH i Crnoj Gori, dok je taj omjer u Srbiji 50-50. Važno je napomenuti kako se u većini zemalja potpora državnog proračuna mirovinskom sustavu ubrzano povećava (u Srbiji, ta potpora pokriva gotovo 50 posto ukupnih troškova).

Što se tiče zemalja EU i Norveške, model je gotovo isti: državne mirovine se uglavnom financiraju iz socijalnih doprinosa poslodavaca i zaposlenih, te potpore države. U većini zemalja, poslodavac plaća veći dio socijalnih doprinosa; u Njemačkoj i Poljskoj, omjer je 50:50. Određene mirovine su 100 posto financirane iz poreza, kao što je socijalna mirovina u Danskoj i Italiji, a zajamčena u Švedskoj. U nekim zemljama, starosne mirovine se isključivo financiraju iz socijalnih doprinosa: to je slučaj npr. sa Češkom Republikom.

U Nizozemskoj države AOW mirovine se isključivo financiraju iz doprinosa zaposlenih uz manju potporu države.

Ako pogledamo trendove financiranja državnih mirovina u EU, vidjet ćemo dugoročno (2004. – 2010. – 2030.) generalni trend opadanja udjela socijalnih doprinosa (a s tim u vezi i povećanje udjela potpore države). Europska komisija predviđa da će se pojaviti potreba za dodatnim financiranjem u većini zemalja.

Tabela 6: Udio socijalnih doprinosa u odnosu na bruto državne mirovine (%)

	2004.	2010.	2030.
Njemačka	68	68	68
Italija	72	74	68
Nizozemska	88	84	61
Češka Republika	105	108	93
Švedska	72	74	67
Poljska	55	71	87
Prosjek EU25	80	81	74

Izvor: Europska komisija (2006.), Adekvatne i održive mirovine. Sveukupni izvještaj 2006.

Tabela 7: Stope doprinosa državnih mirovina (kao % bruto plaća) – podaci za 2009.

Njemačka	19,9
Italija	32,7
Nizozemska	17,9
Češka Republika	28,0
Švedska	18,9
Poljska	19,5
Belgija	16,4 (procijenjeni dio globalnih socijalnih doprinosa)
Norveška	Globalni socijalni dopinosi

Izvor: OECD (2011.) *Pregled mirovina 2011.*

- **Mirovine**

Promatrajući mirovine u zemljama Balkana, možemo reći da su niske, te suviše niske i ne mogu jamčiti dostojanstven životni standard starijih osoba. Posebno je situacija dramatična u zemljama Balkana sa osobama koje moraju živjeti od minimalne mirovine.

Makedonija (2010.):	Prosječna starosna mirovina	€ 191,40
	Minimalna mirovina	€ 91,00
	Maksimalna mirovina	€ 554,00
Srbija:	Prosječna starosna mirovina za zaposlene (srpanj 2011.)	€ 270,00
	Minimalna mirovina za zaposlene (2010.)	€ 115,00
Bosna i Hercegovina:		
Federacija BiH:	Prosječna mirovina (2009.)	€ 178,70
	Minimalna mirovina	€ 152,10
	Maksimalna mirovina	€ 1.014,20
Republika Srpska	Prosječna mirovina (2010.)	€ 160,00
	Minimalna mirovina	€ 80,00
Crna Gora	Prosječna starosna mirovina (2011.)	€ 324,00
	Minimalna mirovina	€ 97,86
	Maksimalna mirovina	€ 1.023,00
Hrvatska	Prosječna starosna mirovina	€ 402,80
	Minimalna mirovina (40 godina rada)	€ 307,20
	Maksimalna mirovina	€ 1.195,00
		(mjesečni iznosi)

Mirovine se usuglašavaju prema „švicarskoj formuli“ (djelomično na osnovi promjena plaća, a djelomično promjena troškova životne potrošačke košarice) u Makedoniji, Crnoj Gori i Hrvatskoj (trenutno obustavljeno). U BiH mirovine bi trebale pratiti promjene plaće (posljednje usuglašavanje 2006. godine), a u Srbiji mirovine prate kretanje indeksa potrošačke košarice i djelomično rast BDP-a.

Usporedbe sa zemljama EU i Norveškom nisu jednostavne zbog razlika u zakonskim odredbama mirovinskog sustava i sustava socijalne pomoći. Ipak, možemo ponuditi neke podatke za zemlje EU i Norvešku.

Njemačka	<p>Ne postoji zakonska minimalna mirovina, već socijalna pomoć za umirovljenike s malim prihodom. U zapadnim državama € 8.172 godišnje (2006.).</p> <p>Ne postoji zakonska maksimalna mirovina. Usuglašavanje prema promjenama u plaći.</p>
Italija	<p>Nema minimalne mirovine za nove umirovljenike (od 1986.).</p> <p>Socijalna pomoć na osnovi potreba u iznosu € 5.130 godišnje (65-70 g), ili € 7.167 (više od 70 g), (podaci za 2006.).</p> <p>Ne postoji maksimalna mirovina. Usuglašavanje prema potrošačkoj košarici: puna indeksacija cijena za niže mirovine; djelomična indeksacija za više mirovine.</p>
Nizozemska	<p>AOW – fiksni iznos mirovine u slučaju 50 godina prebivališta u Nizozemskoj (2009.):</p> <p>€ 1.011,64 mjesečno za samca; € 1.388 mjesečno za parove.</p> <p>Usuglašavanje prema promjenama u plaći.</p>
Češka Republika	<p>Minimalna mirovina (2009.): € 112 mjesečno.</p> <p>Ne postoji maksimalna mirovina. Usuglašavanje prema potrošačkoj košarici 100 posto, a jedna trećina stvarnog rasta plaća.</p>
Poljska	<p>Minimalna mirovina € 165.00 mjesečno (2009.).</p> <p>Maksimalna mirovina: 100 posto referentne plaće (prosječna plaća tijekom najboljih 20 godina).</p> <p>Usuglašavanje prema potrošačkoj košarici.</p>
Norveška	<p>Zajamčena mirovina za samca sa 40 godina prebivališta: € 17.447 godišnje (2009.).</p> <p>Maksimalna mirovina(dodatak u ovisnosti o zaradi obuhvaćen): € 41.230 godišnje (2009.).</p> <p>Usuglašavanje prema rastu plaće -0.75 posto bodova i usuglašavanje prema očekivanom životnom vijeku.</p>

Belgija	<p>Minimalna mirovina za puni radni staž (45 godina mirovinskog osiguranja), (2011.):</p> <p>€ 1.332,50 mjesečno (par).</p> <p>€ 1.066,33 mjesečno (samac).</p> <p>Maksimalna mirovina za puni radni staž (45 godina), (2009.), (privatni sektor):</p> <p>€ 28.132,81 godišnje (za domaćinstvo).</p> <p>€ 22.506,25 godišnje (samac).</p> <p>Minimalna i maksimalna mirovina moraju se povećati mirovinskim bonusom od € 2,2 po radnom danu.</p> <p>Usuglašavanje prema potrošačkoj košarici; najstarije mirovine također moraju pratiti standard života.</p>
Švedska	<p>Ne postoji zakonska minimalna mirovina.</p> <p>Zajamčena mirovina za one bez ili sa malom mirovinom: puni iznos je € 8.860 godišnje za samca, a € 7.903 godišnje za oženjene/udate (podaci za 2009.).</p> <p>Ne postoji zakonska maksimalna mirovina.</p> <p>Usuglašavanje zajamčene mirovine na osnovi indeksa cijena.</p> <p>Starosna mirovina zasnovana na zaradi prati indeks sa umanjnjem od 1,6 posto bodova.</p>

Što se tiče poreznog režima mirovina u zemljama Balkana, opće je pravilo da su mirovine neoporezive (sa izuzetkom visokih mirovina u Hrvatskoj). Isti se princip odnosi na socijalne doprinose koji se uplaćuju na mirovine: samo u Hrvatskoj 3 posto se naplaćuje od najviših mirovina za zdravstveno osiguranje. U Makedoniji, umirovljenici plaćaju simboličan doprinos solidarnosti od 2 eura.

U zemljama EU, uobičajeno je da su mirovine oporezive, bez obzira na to što je riječ o povoljnijim stopama u nekim zemljama. Umirovljenici također plaćaju socijalne doprinose na mirovine u većini zemalja: u Njemačkoj umirovljenici plaćaju 7 posto za osiguranje od bolesti i 1,95 posto za dugoročnu njegu; u Francuskoj umirovljenici plaćaju 7,1 posto, u Norveškoj 3 posto, u Belgiji 3,55 posto plus do 2 posto doprinosa za solidarnost. Socijalni doprinosi se ne plaćaju na mirovine u Švedskoj, Italiji i Češkoj Republici.

Još važnije od nominalnog iznosa mirovina su zamjenske stope za mirovine. Teoretske zamjenske stope uspoređuju prvu mirovinu sa posljednjom primljenom plaćom neke hipotetičke osobe sa punim radnim stažom (40 godina

mirovinskoga staža) koja odlazi u mirovinu sa 65 godina života. U zemljama Balkana, ponuđeni podaci uspoređuju prosječnu mirovinu sa prosječnom plaćom: ovo je više omjer naknade nego zamjenska stopa. Omjer naknade uspoređuje prosječnu mirovinu sa općom prosječnom plaćom.

Podaci iz nacionalnih izvještaja dopuštaju nam zaključiti kako je omjer bruto naknade za prosječnu starosnu mirovinu najviši u Makedoniji, a najniži u Hrvatskoj. Omjer neto naknade je najviši u Srbiji, a najniži u Hrvatskoj (nemamo podatke za neto omjer u Makedoniji). Za BiH imamo samo podatke za prosječnu mirovinu, ne za prosječnu starosnu mirovinu.

Ako usporedimo podatke za zamjenske stope u EU i Norveškoj, možemo zaključiti da su omjeri naknada, posebno u Bosni i Hercegovini, niski u usporedbi sa zamjenskim stopama u odabranim EU zemljama i Norveškoj. S druge strane, čini se da su visoke u Makedoniji.

Tabela 8: Bruto i neto omjeri naknada za starosne mirovine u zemljama Balkana

	Bruto omjer naknade (%)	Neto omjer naknade (%)
Makedonija	70,91 (2009.)	
Srbija	49,8 (2011.)	68,9 (2011.)
BiH (prosječna mirovina)		
Federacija BiH		43,9 (2009.)
Republika Srpska		40,92 (2010.)
Crna Gora		66,41 (2010.)
Hrvatska	38,8	55,5

Tabela 9: Bruto i neto zamjenske stope (za prosječnu plaću koju zaradi muškarac) u zemljama EU i Norveškoj (sve obvezne mirovine)

	Bruto zamjenska stopa (%)	Neto zamjenska stopa (%)
Njemačka	42	57,9
Italija	64,5	75,3
Nizozemska	88,1	99,8
Češka Republika	50,2	64,4

Švedska	53,8	53,6
Poljska	59	68,2
Belgija	42	64,1
Norveška	53,1	62,2
OECD	57,3	68,8

Izvor: OECD Brzi pregled mirovina, 2011.

Za budućnost je važno uzeti u obzir promjene omjera naknada i zamjenskih stopa. Za zemlje EU, Europska komisija je izračunala promjene koje možemo očekivati u razdoblju 2005.-2050.; u većini zemalja bruto zamjenska stopa obvezne mirovine će dugoročno padati.

Tabela 10: Evolucija teoretskih zamjenskih stopa između 2005. i 2050. godine (promjene u postotnim bodovima)

	Promjene u bruto zamjenskim stopama obveznih mirovina	Pad neto zamjenskih stopa 10 godina nakon umirovljenja
Njemačka	-9	0
Italija	-15	Nema podataka
Nizozemska	0	-10
Češka Republika	-8	-13
Švedska	-13	-10
Poljska	-27	-26
Belgija	-2	-4

Izvor: EK Adekvatne i održive mirovine – sveukupni izvještaj 2006.

Ako pogledamo osnovu za izračun mirovina, vidjet ćemo generalni trend ka cjelokupnoj zaradi tijekom života: u većini zemalja Balkana, zarada tijekom radnoga vijeka već se koristi kao osnova za izračun; u Federaciji BiH to će biti slučaj do 2016. godine, a u Crnoj Gori do 2019. godine.

U većini EU zemalja došlo je do evolucije prema sustavu zarade tijekom života: Italija ga primjenjuje na mlade radnike (od 1996. godine nadalje); Njemačka, Belgija i Poljska koriste cijeli radni vijek; Norveška uzima u obzir 20 najboljih godina; Češka Republika posljednjih 30 godina.

Važna razlika između zemalja Balkana i većine EU zemalja može se vidjeti u odnosu na razdoblje neuplaćivanja doprinosa: u zemljama Balkana gotovo da ne postoje takva razdoblja koja bi bila asimilirana sa razdobljem osiguranja (osim bolovanja i rodiljnog dopusta, npr. u Hrvatskoj); možemo vidjeti u većini EU zemalja, koje smo analizirali, da se razdoblja neuplaćivanja doprinosa računaju kao nezaposlenost, bolovanje, studiranje, odgajanje djece, rodiljni dopust, njega starijih osoba, osposobljavanje i dodatno osposobljavanje.

Još jedna razlika u odnosu na EU zemlje, koje smo analizirali, je dopuštena akumulacija rada (zarađena dobit) i mirovina. Rad nakon umirovljenja može dovesti do zamrzavanja mirovina u Hrvatskoj i Republici Srpskoj; u Crnoj Gori rad je dopušten bez ograničenja, a u Makedoniji i Federaciji BiH postoje ograničenja na određene uvjete koji moraju biti ispoštovani.

U Norveškoj, Njemačkoj, Italiji, Češkoj Republici i Poljskoj, nema ograničenja na akumulaciju mirovina i zarađenu dobit nakon dostizanja obvezne dobi za umirovljenje. Belgija još uvijek ima ograničenje, ali se ono progresivno smanjuje.

2.3 Mirovine 2. i 3. stupa

Prema OECD (Brzi pregled mirovina, 2011.), privatne mirovine mogu se financirati na razne načine. U 2009. godini, 74 posto OECD privatne umirovljeničke imovine nalazilo se u rukama mirovinskih fondova, 19 posto bilo je obuhvaćeno ugovorima o mirovinskom osiguranju u rukama kompanija za mirovinsko osiguranje, 4 posto je sadržano u mirovinskim proizvodima u rukama banaka ili investicijskih kompanija, a 3 posto su bile knjižne rezerve (rezerviranja u bilanci stanja poslodavaca).

U zemljama Balkana, mirovine 2. stupa postoje samo u Makedoniji (od 2003. godine) i Hrvatskoj (od 2002. godine). Ti sustavi su obvezni i zasnovani su na osobnim računima u privatnim mirovinskim fondovima. Oni ne nadopunjuju, već mijenjaju dio mirovina 1. stupa, jer se one financiraju dijelom iz obveznih socijalnih doprinosa. Sindikati nemaju predstavnike u tijelima tih mirovinskih fondova. Mirovinski sustav 2. stupa predviđen je u Crnoj Gori, ali još uvijek nije operativan.

Što se tiče dobrovoljnih mirovina 3. stupa, one uglavnom funkcioniraju u Hrvatskoj (164.000 članova fonda) i Srbiji (163.000 članova fonda), ali postoje i u Crnoj Gori i Makedoniji. Imovina tih fondova još je uvijek mala jer su tek nedavno formirani (u Srbiji 2005. godine). Te mirovinske sustave u Srbiji i Hrvatskoj država podržava iz poreznih inicijativa. U Hrvatskoj, zatvoreni mirovinski fondovi 3. stupa zasnivaju se na kolektivnom ugovoru na razini kompanije. Na taj način, one su slične profesionalnim mirovinama (2. stup) u zemljama EU.

Za razliku od zemalja Balkana, sustavi profesionalnih mirovina 2. stupa su veoma razvijeni u zemljama EU: mogu biti obvezni ili dobrovoljni. U većini zemalja su dobrovoljni. Među zemljama sa obveznim ili kvaziobveznim profesionalnim mirovinama su Danska, Nizozemska, Norveška i Švedska. U te četiri zemlje osiguranje je gotovo univerzalno. Sustavi dobrovoljnih mirovina mogu se naći u Njemačkoj (pokriva 64 posto), Belgiji (pokriva 55 posto) i Italiji (pokriva 10 posto). Norveška, osim obveznih mirovina, ima dobrovoljne profesionalne mirovine za gotovo 60 posto radnika u privatnom sektoru (nove AFP mirovine). Poljska ima obvezno osobno mirovinsko osiguranje za 71 posto radne snage, a Češka Republika je odabrala dobrovoljne mirovine (i profesionalne i osobne za 60 posto radne snage).

Zanimljivo je da su Švedska i Danska, osim obveznih profesionalnih mirovina, uvele sustave obveznih osobnih računa sa kvaziuniverzalnim osiguranjem.

U zemljama OECD, profesionalne se mirovine financiraju iz mirovinskih fondova. U nekim zemljama ugovori o mirovinskom osiguranju ipak igraju važnu ulogu: to je slučaj sa Belgijom, Francuskom, Danskom, Norveškom i Švedskom.

Kvaziobvezni i većina dobrovoljnih profesionalnih mirovina zasniva se na kolektivnim ugovorima koje su postigli socijalni partneri. Ti ugovori najčešće osiguravaju osnovu za utjecaj i reprezentativnost u upravnim odborima mirovinskih fondova.

Tabela 11: Privatne umirovljeničke sheme (% zaposlenih) i imovina u privatnim mirovinskim fondovima i javnim rezervnim fondovima (u % BDP)

	Obvezna/kvaziobvezna		Dobrovoljna		Imovina u privatnim mirovinskim fondovima	Imovina u javnim mirovinskim rezervnim fondovima
	Profesionalna	Osobna	Profesionalna	Osobna		
Njemačka			64,0	44,0	5,2 ⁵	Nema podataka
Italija			10,6	5,1	4,1	Nema podataka

⁶ Podaci mirovinskih fondova uglavnom se odnose na autonomne profesionalne fondove. Osim toga, ukupna imovina pod kontrolom ugovora o profesionalnom mirovinskom osiguranju iznosi 13,3 posto BDP u 2008.

Nizozemska	Iznad 90				129,8	Nema podataka
Češka Republika			45,0		6,0	Nema podataka
Švedska	Iznad 90	Iznad 90			7,4 ⁷	27,2
Poljska		71,7	1,0	13,5	0,5	
Belgija			55,6		3,3	5,0
Norveška	Iznad 90		60,0	3,0	7,3	5,0

Izvor: OECD (2009.), Brzi pregled mirovina 2009.; OECD (2011.), Brzi pregled mirovina 2011.

⁷ Osim imovine autonomnih profesionalnih mirovinskih fondova, postoji imovina pod kontrolom sustava mirovinskih premija (8,9 posto BDP) i ugovora o profesionalnom mirovinskom osiguranju (38,9 posto BDP u 2008.).

Podaci u ovoj tabeli samo oslikavaju Državni mirovinski fond – Norveške. Kao ilustracija, ukupna imovina najvećeg Državnog mirovinskog fonda – Global iznosi 109,8 posto BDP.

Zaključci i kako dalje

1. Opća razmatranja

U prethodnim poglavljima obradili smo mirovinske sustave u zemljama zapadnog Balkana s njihovim jačim stranama i slabostima. Vidjeli smo da ti sustavi prolaze kroz stalne reforme i vjerojatno će biti potrebno još reformi kako bi se pravilno oblikovali za budućnost.

Mirovinski sustav dio je socio-ekonomskoga modela zemlje, važan za društvo u kojemu ljudi žele živjeti. Europska socijalna država se zasniva, među ostalim, na jakom sustavu socijalne zaštite i ispunjenju cilja inkluzivnog društva. Izgradnja jakoga sustava socijalne zaštite podrazumijeva da svi članovi društva trebaju imati šansu i obvezu pridonijeti socio-ekonomskom razvoju zemlje, a u teškim vremenima da mogu računati na sustav socijalne zaštite kako bi zadržali standard života i pristup dobroj zdravstvenoj njezi.

Ako zemlje zapadnog Balkana žele biti dio europske socijalne države, trebale bi prihvatiti i njezine logične posljedice: to znači aktivnu i redistributivnu ulogu države, te solidnu osnovu ekonomskog i tržišta rada zemlje. Socijalna država se ne može graditi na socijalnom groblju: ali prosperitetna ekonomija također traži korisnike sa kupovnom moći, bez obzira postiže li se to zapošljavanjem ili socijalnim beneficijama.

Ako je cilj državnoga mirovinskoga sustava pružanje jamstva umirovljenicima da će imati dostojanstven standard života, a ne samo minimalne prihode, vlada treba shvatiti kako su potpuna zaposlenost i progresivno oporezivanje prihoda prijeko potrebni uvjeti koji se moraju ispuniti.

U vrijeme globalne konkurencije i istinskih promjena društva i tržišta rada, sustavi socijalne zaštite moraju se prilagoditi kako bi bili djelotvorniji, jasniji i socijalno pravedniji. Što je veća ekonomska nesigurnost na tržištu rada, to je važnije osigurati socijalnu zaštitu kako bi se premostilo tranzicijsko razdoblje, npr. u vrijeme bolovanja i nezaposlenosti, da se može jamčiti dostojanstven standard života u starosti.

Za postizanje tih ciljeva socijalne inkluzije, važno je uspjeti u ekonomskoj inkluziji, odnosno biti uspješan u mobilizaciji i integriranju svih proizvodnih

faktora društva u formalnu ekonomiju. Neformalna ekonomija, neprijavljeni rad, plaće u kuvertama itd., pojave su koje potkopavaju socijalnu državu. One su pogubne za ekonomski razvoj zemlje, budući da opterećuju formalnu ekonomiju, kompanije koje poštuju poreznu politiku i socijalna pravila, kao i radnike koji uredno prijavljuju svoje prihode.

2. Glavni zaključci i moguće akcije

Opis sustava starosne mirovine u zemljama Balkana i njihova usporedba s većim EU zemljama dopušta nam da zaključimo kako se sve to treba uraditi kako bi sustav učinili održivim, adekvatnim i ažuriranim. Bit će potrebne akcije, ne samo u oblasti mirovinskih politika, već i u oblasti ekonomskih i politika zapošljavanja, poreznih politika i osposobljavanja.

€ Održivost sustava starosne mirovine

Ako pogledamo omjere ekonomske potpore u različitim zemljama Balkana, jasno je da su oni nedovoljni kako bi mogli podržati čvrst mirovinski sustav. Veći uzroci tih malih omjera potpore su visoka stopa nezaposlenosti i obujam neformalne ekonomije. Ono što stvari čini gorima je široko rasprostranjen stupanj prijevare (zadržavanje socijalnih doprinosa od strane poslodavca), te prijavljivanje samo jednoga dijela stvarne plaće umjesto punog iznosa plaće. Kao posljedica toga, državni proračuni moraju imati sve većeg udjela u financiranju mirovina. Zbog sve većih troškova starenja i kritične situacije na tržištu rada, može se očekivati da će udio državne pomoći i dalje rasti.

Potrebne su hitne akcije za jačanje financijske osnove (dobiti) mirovinskog sustava. Osim specifičnih mjera u svakoj zemlji, opisanih u nacionalnim izvještajima, mi imamo na umu:

- Dinamičke i investicijske politike orijentirane prema većem ekonomskom rastu i potražnji rada;
- Aktivne politike zapošljavanja usmjerene ka mobilizaciji i aktiviranju velikog potencijala rada na tržištu rada;
- Preventivne i kurativne mjere usmjerene na smanjenje neformalne ekonomije;
- Preventivne i kurativne mjere usmjerene na povećanje udjela doprinosa i kolektivno poštivanje (financijske discipline) poslodavaca i radnika;
- Konsolidaciju državnih proračuna uz pomoć mjera za borbu protiv poreznih prijevare, te jamstvo progresivnog oporezivanja prihoda;

- Traganje za alternativnim izvorima za mirovinske sustave (npr. određeni potrošački porezi, porezi na luksuznu robu, porezi na kapitalnu dobit);
- Nastojanje da poslodavci (kompanije) sudjeluju sa najmanje 50 posto u socijalnim doprinosima;
- Opopreživanje (većih) mirovina iznad prosječne mirovine;
- Ponovno razmatranje koncepta i načina na koji se mirovine 2. stupa trenutno financiraju, kako bi se ojačala financijska baza državnih mirovina 1. stupa (koje predstavljaju bit europske socijalne države): umjesto prebacivanja dijela socijalnih doprinosa na osobne račune 2. stupa, ukupni socijalni doprinosi trebali bi ostati na raspolaganju 1. stupu; osim toga, 2. stup profesionalnih mirovina trebao bi se dalje razvijati da obuhvati potrebne odredbe za uspostavu privatnih mirovinskih fondova ili privatnih planova mirovinskog osiguranja u kolektivnim sporazumima na razini kompanije ili sektora. Socijalni bi partneri trebali biti zastupljeni u nadzornim odborima tih fondova, a doprinosi bi trebali biti neoporezivi;
- Dopustiti privatnim mirovinskim fondovima i privatnim osiguranicima da investiraju na tržištima međunarodnog kapitala u najsigurnije proizvode;
- Udruživanje nacionalnih socijalnih partnera u upravljanju nacionalnim mirovinskim sustavima putem predstavnika u odborima: to je važno kao jedna od mjera jačanja povjerenja;
- Veće napore za administracijom i jačanjem kapaciteta (bolje upravljanje podacima, povezivanje baza podataka poreznih i socijalnih institucija, stručno usavršavanje službenika fondova, međunarodna obuka);
- Bolju suradnju između socijalnih i poreznih službi, koje su uključene u rad mirovinskog sustava.

Što se tiče troškovne strane mirovinskog sustava, pozitivni proračunski efekti mogu se očekivati od mjera za stimuliranje i omogućavanje starijim radnicima da ostanu duže na tržištu rada, npr. znatni mirovinski bonusi i porezne naknade za radnike starije od 55 godina ili sa 35 godina mirovinskog osiguranja, fleksibilne i progresivne mogućnosti umirovljenja, postupno smanjenje radnoga vremena uz kompenzaciju dobiti, fleksibilnu organizaciju rada, više autonomije na radu, rad kod kuće, ustanove za brigu o djeci i starijim, bolja zaštita zdravlja i sigurnosti na radu, osposobljavanje i dodatno osposobljavanje kojim se omogućava da radnici ostanu zaposleni. I poslodavci bi trebali biti stimulirani da zapošljavaju i drže starije radnike u kompanijama.

Progresivna harmonizacija uvjeta za umirovljenje za muškarce i žene uz pomoć mjera za olakšavanje balansa između profesionalnog i privatnog života, npr. mirovinske naknade za roditeljski dopust i rodiljni dopust, prekid karijere za starije i bolesne osobe može također dovesti do povećanja stopa zaposlenosti i imati pozitivan učinak na rast troškova mirovinskog sustava.

Redovno prilagođavanje uvjeta za umirovljenje radi produžetka životnoga vijeka (automatski kao što je to slučaj u Norveškoj, Švedskoj i Njemačkoj, ili putem socijalnih pregovora kao u Španjolskoj) mogao bi biti idući korak za slabljenje financijskog pritiska na mirovinske fondove.

Sve te mjere imaju za cilj povećati efektivnu dob za izlazak sa tržišta rada i mogu pridonijeti jačanju održivosti mirovinskih sustava. Također, prelazak na životnu zaradu kao osnovu za izračun mirovina rezultirat će niskim rastom troškova.

€ Adekvatnost starosnih mirovina

U zemljama Balkana, razina starosne mirovine u odnosu na prosječna primanja, razlikuje se od jedne do druge zemlje: zamjenska stopa (omjer naknade) mirovina je najveća u Makedoniji, a najniža je u BiH i Hrvatskoj. Omjeri naknada nisu niži nego je to slučaj sa odabranim EU zemljama. Ali ono što čini razliku je osnova za izračun tih omjera, odnosno bruto i neto plaće, koje su u većini EU zemalja veće nego u zemljama Balkana. Rezultat toga je što je prosječna starosna mirovina u zemljama Balkana u nominalnim uvjetima mnogo niža od mirovina u odabranim zemljama EU. Globalno, možemo reći kako prosječne starosne mirovine u zemljama Balkana nisu adekvatne.

Važno je primijetiti da zamjenske stope starosnih mirovina padaju u zemljama Balkana: ta pojava može se vidjeti i u zemljama EU. Ali, za razliku od situacije u zemljama EU, u zemljama Balkana pad vrijednosti starosnih mirovina (još uvijek) nije kompenziran (povećanjem) komplementarnih profesionalnih ili osobnih mirovina.

Stoga bi trebalo učiniti napore da se radnicima u zemljama Balkana zamjerci neto zamjenska stopa od najmanje 65 posto do 70 posto nakon punoga radnoga staža. Razvoj sustava komplementarnih mirovina kroz socijalni dijalog i kolektivno pregovaranje može biti od pomoći da se postigne taj cilj.

Gledajući minimalne mirovine, nema potrebe reći kako su te mirovine izuzetno važne u zemljama Balkana i EU zemljama kao zaštita od siromaštva. Te mirovine su naročito važne za radnike sa neredovnim i nepotpunim radnim stažom: s obzirom na činjenicu da se u većini zemalja Balkana, razdoblja neuplaćivanja doprinosa, primjerice za nezaposlenost, ne smatraju razdobljem mirovinskog osiguranja, te minimalne mirovine čak imaju i veću važnost

nego u većini EU zemalja. Stoga je važno jamčiti dostojanstvenu razinu minimalnih mirovina i zaštititi paritet njihove kupovne moći.

Drugi važan element u raspravi o adekvatnosti mirovina je njihovo usuglašavanje. Obustavom usuglašavanja mirovina u razdoblju od tri godine u Hrvatskoj, stvarna vrijednost mirovina u toj zemlji će znatno pasti. Također, najavljeno usuglašavanje plaća u BiH je obustavljeno još 2007. godine. U Makedoniji i Crnoj Gori se koristi „švicarska formula“ (djelomično indeksirana prema promjenama u plaćama i djelomično prema povećanju troškova života), a u Srbiji, mirovine su u realnosti povezane sa indeksom potrošačke košarice (sa, u 2011. i 2012. godini, malim dodatkom u skladu sa rastom BDP-a, ako ga ima). Takva mješovita situacija može se usporediti sa praksom u zemljama EU: neke zemlje manje ili više održavaju usuglašavanje plaća (Njemačka, Norveška, Nizozemska), druge u potpunosti prelaze na indeksaciju cijena (Poljska, Italija), dok ostale imaju mješoviti sustav (Belgija, Češka Republika).

U zemljama sa visokom stopom inflacije, veoma je važno izvršiti usuglašavanje mirovina dva puta godišnje: ovo je trenutno situacija u Srbiji.

€ Modernizacija sustava starosne mirovine

S obzirom na činjenicu da se društvo mijenja, te da mirovinski sustavi postaju složeniji, važno je provjeriti jesu li mirovinska pravila prilagođena ovim društvenim i sustavnim promjenama. Mora se postaviti pitanje: jesu li mirovinski sustavi pogodni odgovoriti na potrebe jednoroditeljskih obitelji, radnika koji rade na određeno vrijeme, radnika koji rade na više radnih mjesta, međunarodno mobilnih radnika, osoba koje duže studiraju, žrtava reorganizacije, zatvaranja kompanija i privatizacije, itd.? Također se mora postaviti pitanje: je li uvođenje novih mirovinskih pravila i struktura jasno objašnjeno svim radnicima, jesu li predviđene strukture kontrole i nadzora, sačinjene od predstavnika socijalnih partnera, koje mogu nadzirati rad i kontrolirati privatne mirovinske fondove, provode li se potrebna pravila transparentnosti i izvještavanja, npr. u vezi sa rizicima, povratom investicija, troškova/provizija, metoda isplate, i treba li postojeće trendove prema individualiziranim sustavima korigirati kolektivnom podjelom rizika, npr. na osnovi jamstva minimalnog povrata? Prebacivanje izbora i odgovornosti na pojedinca zahtijeva da ljudi znaju i razumiju informaciju kako bi im se omogućio najbolji mogući izbor. S obzirom na sve veću složenost mirovinskih sustava, jednako je važno da ljudi imaju kompetentna tijela kojima mogu vjerovati i koja mogu odgovoriti na pitanja o mirovinama: sindikati mogu biti takvo tijelo.

Martin Hutsebaut

Aalst (Belgija), 14. studenoga 2011. godine

DODATAK: Analiza razine prosječne bruto plaće u odabranim zemljama EU i Norveškoj (prosinac 2010. godine)

Njemačka	41.750 eura
Italija	27.827 eura
Nizozemska	44.858 eura
Češka Republika	11.381 euro (288.492 CZK)
Švedska	40.415 eura (365.930 SEK)
Poljska	8.515 eura (37.665 PLN)
Belgija	41.407 eura
Norveška	58.867 eura (456.268 NOK)

Izvor: OECD (2011.), *Oporezivanje plaća 2009.-2010.*